

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Anna Rakušanová

Český jazyk a azylanti

The Czech Language and Refugees

Praha 2012

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Uherek, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Zdeňku Uherkovi, CSc. za vedení mé práce, odbornou pomoc a čas.

Dále mé poděkování patří všem mým respondentům za jejich ochotu se mnou spolupracovat. Chtěla bych také poděkovat IAS Česká Lípa za umožnění návštěvy kurzů českého jazyka pro azylanty, a tak i realizaci mého výzkumu.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

.....

V Praze 30.7.2012

Anna Rakušanová

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou bezplatné výuky českého jazyka u azylantů, která je součástí státního integračního programu a která je v kompetenci Ministerstva vnitra a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Snaží se charakterizovat jak je výuku zajišťována, jak často probíhá, co je všeobecně probíráno a to jak v rámci, tak i mimo integrační azylová střediska. Zaměřuje se též na problémy, které jsou s úvodními kurzy českého jazyka spojeny.

Práce je podložena terénním výzkumem, který měl podpořit její teoretické poznatky. Výzkum spočíval na rozhovorech s lektorkami českého jazyka a sociální pracovnící Integračního azylového střediska Česká Lípa, s koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty a koordinátorem pro technické a materiální zázemí v projektu zaměřeném na výuku českého jazyka u azylantů.

Klíčová slova

integrace, migrace, český jazyk, azylanti, Česká republika

Abstract

The thesis deals with the courses of the Czech language for refugees which are a part of The State Integration Program and which come under The Ministry of The Interior and The Ministry of Education, Youth and Sports. The thesis is aiming to characterize way the teaching is arranged, frequency of courses, what type of topics are widely discussed within and outside Integration Asylum Centers. Also, it is focusing on issues related to the courses of the Czech language for refugees.

The thesis is based on terrain research, which should support the theoretical findings. The research was based on interviews with teachers of the Czech language and a social worker of Integration Asylum Centers both in Česká Lípa. It is also based on interviews with a coordinator of the language courses of Czech for refugees and a coordinator for technical and material support of the courses of the Czech language for refugees project.

Keywords

integration, migration, Czech language, refugees, Czech Republic

Obsah

Úvod	8
Struktura práce	9
Terénní výzkum	11
1. Imigrace a imigranti	13
1.1 Imigranti v České republice	16
2. Příčiny příchodu žadatele o mezinárodní ochranu.....	18
2.1 Přesídlování.....	20
2.2 Adaptace a jazyková integrace.....	21
3. Žadatel o mezinárodní ochranu v ČR.....	24
3.1 Důvody k (ne)získání mezinárodní ochrany	24
3.2 Průběh řízení o mezinárodní ochraně.....	24
3.3 Rozhodnutí o (ne)udělení mezinárodní ochrany	26
3.4 Co následuje po rozhodnutí řízení o mezinárodní ochraně.....	26
4. Zabezpečení výuky českého jazyka u osob s mezinárodní ochranou ze strany státu...28	
4.1 Státní integrační program v oblasti zajištění výuky českého jazyka.....	30
4.2 Porovnání českého státního integračního programu v oblasti zajištění výuky jazyka s Německem	32
4.3 Charakteristika kurzů českého jazyka v rámci SIP	33
4.4 Zajištění výuky českého jazyka u dětí azylových a osob s doplňkovou ochranou	37
5. Výzkum v Integračním azylovém středisku Česká Lípa.....	39
6. AUČCJ a úvodní kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v rámci SIP	47
7. Problémové body úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou	53
7.1 Čtyř set hodinová dotace úvodních kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou	53
7.2 Dosažená výstupní úroveň u osob s mezinárodní ochranou po úvodních kurzech.....	56

7.3 Rozdělení výuky úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou mezi MŠMT a MVČR	59
7.4 Další problémy úvodních kurzů pro azylanty	60
Závěr	64
Seznam použité literatury a zdrojů	67
Seznam příloh.....	72

Seznam zkratek

AUČCJ	Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka
ČSR	Československo
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
IAS	Integrační azylové středisko
MVČR	Ministerstvo vnitra
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
SERRJ	Společný evropský referenční rámec pro jazyky
SIP	Státní integrační program
SOZE	Sdružení občanů zabývajících se emigranty
SUZ	Správa uprchlických zařízení
ÚJOP	Ústav odborné jazykové přípravy
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
VDR	Vietnamská demokratická republika

Úvod

Práce nazvaná *Český jazyk a azylantů* vzniká jako navazující a doplňující dílo mé bakalářské práce s názvem *Jazykové kurzy češtiny pro cizince* s podnázvem *Jazyková zkouška z češtiny AI jako podmínka k trvalému pobytu*. Bakalářská práce věnovala jen malou část azylantům a jejich výuky českého jazyka. Diplomová práce má za úkol tuto chybějící část doplnit a tak zkompletovat problematiku výuky českého jazyka u cizinců.

Jejím cílem je se hlavně zaměřit na bezplatnou výuku českého jazyka u osob s mezinárodní ochranou, která je zprostředkována Ministerstvem vnitra (dále MVČR) a Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT). V teoretické části by se měla okrajově zaměřit na vývoj příchodu azylantů do České republiky (dále ČR), na před příchozí faktory, neboli, co vedlo osoby s mezinárodní ochranou k tomu, aby odešli ze země svého původu a pak na příchod jako takový, čili, co musí žadatelé splňovat, aby dostali azyl či doplňkovou ochranu. Empirická část, která je založena na poznatcích z terénního výzkumu, si vytyčila za úkol zohlednit, jak je výuka zajišťována, v jakém rozsahu a jak často probíhá a co je převážně probíráno. Dále by měla popsat, jaké hlavní problémy jsou spojeny s úvodními kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou.

Diplomová práce ve své teoretické části čerpá jak z odborné literatury, tak i z internetových zdrojů. Odborná literatura se týká hlavně imigrace, imigrantů, imigrační politiky, vývoje migrace v Evropě a zvláště v České republice, či důvodů migrace. Jako stěžejní práce byly použity *Etnické menšiny a česká politika*, *Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989* od autorů M. Mareše, L. Kopečka, P. Pečínky a V. Stýskalové, *Menšiny a migranti v České republice* od T. Šiškové, *Migrace a (i)migranti v Česku* od D. Drbohlava či *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'* od J. Ruttera, L. Cooley, S. Reynoldse a R. Scheldona. Co se týče internetových zdrojů, hlavními webovými stránkami, z kterých byly získávány informace, byly stránky Eurostatu, MVČR, MŠMT, Správy uprchlických zařízení (dále SUZ MVČR), Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (dále AUČCJ) aj. Práce dále čerpala ze zdrojů dostupných na internetu jako *Koncepce integrace cizinců*, *Zprávy o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2010*, *Společného evropského referenčního rámce pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*, *Zákonu o azylu*, *Listině základních práv a svobod* a v neposlední řadě z *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, v současné době jediného teoretického zdroje, jak by měly být úvodní kurzy pro osoby s mezinárodní ochranou vedeny a jak by měly probíhat.

Struktura práce

Jak už bylo zmíněno v předcházejících odstavcích, práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se skládá ze čtyř kapitol. První z nich nese název *Imigrace a imigranti* a měla by obecně popsat imigrační vlny do ČR, číselně zhodnotit počty imigrantů a azylantů a uvést, z jakých zemí nejčastěji přicházejí. Věnuje se také vývoji migrantů a jejich roli v Evropě v budoucích letech a zmiňuje státy, které budou zaznamenávat nejmarkantnější nárůst či pokles počtu obyvatel. Dále se snaží definovat pojmy imigranta, azylu, doplňkové ochrany a uprchlíků.

Druhá z teoretických kapitol nazvaná *Příčiny příchodu žadatele o mezinárodní ochranu* se snaží přiblížit důvody, z jakých se žadatel o mezinárodní ochranu rozhodl opustit svoji zemi původu. Zmiňuje příčiny migrace, kdy se nejvíce pozastavuje u přesunu migrantů z chudého „Jihu“ na bohatý „Sever“ a rozebírá změnu životního stylu imigranta v příchozí zemi. Dále popisuje uprchlíky a těžkosti, s kterými se musejí během odchodu z jejich země potýkat, a dokládá to na jednotlivých příkladech. Připomíná i přesídlování jako nástroj ochrany a řešení situace uprchlíků. Pojednává o formách adaptace, rozebírá integraci, asimilaci, separaci, marginalizaci a zmiňuje zvládnutí jazyka hostitelské společnosti jako významný faktor při procesu adaptace.

Žadatel o mezinárodní ochranu v ČR je kapitola, kde je popsáno, za jakých podmínek může žadatel o mezinárodní ochranu získat azyl či doplňkovou ochranu. Zaměřuje se na samotný průběh řízení o mezinárodní ochraně, tedy co vše žadatel musí podstoupit v době řízení. Jsou zde charakterizována také azylová zařízení, která jsou rozdělena na přijímací, pobytová střediska a integrační azylová střediska. Popisuje formy vyřízení žádosti a také, co následuje po rozhodnutí řízení o mezinárodní ochraně, ať už je rozhodnutí kladné či záporné.

Poslední z teoretických kapitol nese název *Zabezpečení výuky českého jazyka u osob s mezinárodní ochranou ze strany státu*. V pořadí čtvrtá kapitola charakterizuje státní integrační program (dále SIP), kdy se hlavně zaměřuje na bezplatnou výuku českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou. Kapitola teoreticky zohledňuje, jak by měly kurzy českého jazyka probíhat. Zabývá se nevládními organizacemi, které výuku zprostředkovávají a zmatky spojené s výběrem těchto organizací v posledních letech. Porovnává státní integrační program v oblasti výuky jazyka, zejména s hodinovou dotací a výstupní úrovní, s německým integračním programem. Okrajově také zmiňuje výuku českého jazyka u dětí azylantů a osob s doplňkovou ochranou.

Empirická část se skládá ze tří kapitol, které jsou zpracovány na základě poznatků a informací z výzkumu, který je podrobněji popsán v části *Terénní výzkum*. První kapitola z empirické části, a v pořadí již pátá z hlediska celé diplomové práce, nese název *Výzkum v Integrovaném azylovém středisku Česká Lípa*. Popisuje Integrované azylové středisko (dále jen IAS) v České Lípě a za pomoci údajů získaných z rozhovorů se sociální pracovníci a s lektorkami kurzů českého jazyka charakterizuje úvodní kurzy pro osoby s mezinárodní ochranou, které v IAS Česká Lípa probíhají.

AUČCJ a úvodní kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v rámci SIP je šestou kapitolou práce. AUČCJ je organizací, která vyhrála výběrové řízení pořádané MŠMT na zajištění výuky českého jazyka u azylantů a osob s doplňkovou ochranou mimo IAS. Asociace také získala z Evropského uprchlického fondu peníze na projekt Brána češtině otevřená, z kterého mimo jiné kofinancuje úvodní kurzy českého jazyka. Kapitola se zaměřuje též na charakteristiku kurzů českého jazyka, aby tak doplnila popis bezplatné výuku zabezpečované ze strany státu pro osoby s mezinárodní ochranou.

Poslední kapitolou jsou *Problémové body úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou*, které shrnují poznatky získané z výzkumu a porovnávají sdělení od odborníků na danou problematiku, tedy od lektorek českého jazyka, sociální pracovnice IAS Česká Lípa, koordinátorky úvodních kurzů pro azylanty z MŠMT a od koordinátora pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená. Jako problémové body kurzů, které byly shledány a které jsou v kapitole blíže rozebrány, jsou hodinová dotace, výstupní úroveň, rozdělení výuky českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou mezi MVČR a MŠMT a v neposlední řadě také nedostatek financí.

Terénní výzkum

Součástí diplomové práce *Český jazyk a azylanti* je empirická část, která doplňuje problematiku výuky českého jazyka u azylantů a osob s doplňkovou ochranou. Empirická část je založena na výzkumu, který se skládá z kvalitativní metody v podobě pěti řízených rozhovorů s odborníky na danou problematiku a dále pak z návštěvy IAS Česká Lípa. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a jejich potřebné části byly použity na doplnění a podpoření textu práce, přičemž jsou vizuálně odděleny v podobě menšího písma než samotný text práce.

Rozhovory byly uskutečněny se sociální pracovnící IAS Česká Lípa **H. Hercíkovou**, s lektorkami kurzů v IAS Česká Lípa s **E. Pazourkovou** a **J. Kepákovou**, s pracovnící z MŠMT **H. Frýdovou**, která má na starosti koordinaci úvodních kurzů pro azylanty a s **P. Pečeným** z AUČCJ, koordinátorem pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená. Rozhovory se týkaly úvodních kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou, tedy podle jaké metodiky jsou kurzy vedeny, jestli převažuje skupinová či individuální výuka, jak často a po kolika hodinách probíhají, jaký je minimální a maximální počet studentů ve skupině, jak jsou studenti do výuky zařazováni, co je v kurzech převážně probíráno, jaké jsou hlavní cíle kurzů, jaká je absence, jestli mají studenti o výuku zájem, jestli dochází k průběžnému testování, z čeho se skládá závěrečná zkouška a jak vypadá závěrečné osvědčení po absolvování kurzu atd. Dále se rozhovory zaměřovaly na kritické body kurzů českého jazyka jako čtyř set hodinovou dotaci, výstupní úroveň, na nejednotnost výuky, která je jinak vedena v IAS a jinak mimo ně a pak na další problémy, které jsou spojeny s kurzy, a to zejména na nedostatek financí.

H. Hercíková je kontaktní osobou a sociální pracovnící v IAS Česká Lípa. Pro SUZ MVČR pracuje již pět let. Její náplní je sociální poradenství a pomoc osobám s mezinárodní ochranou při integraci do české společnosti, v podobě vyhledání lékařů, škol, doprovodů na úřady aj. E. Pazourková působí v IAS Česká Lípa od roku 2009 a s cizinci má přibližně patnáctiletou zkušenost. Jako lektorka českého jazyka si přivydělává k zaměstnání učitelky českého jazyka na gymnáziu v České Lípě. J. Kepáková pracuje jako lektorka češtiny v IAS Česká Lípa dva roky a přivydělává si tím ke svému důchodu. Cizince učí českému jazyku už přes třicet let. H. Frýdová se koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty stala v roce 1998. Její praxe s cizinci a působení na MŠMT má trvání už od roku 1992. P. Pečený je od roku 2009 zaměstnancem Ústavu jazykové a odborné přípravy (dále ÚJOP), který se primárně zabývá přípravou cizinců na VŠ a dále pořádá kurzy pro všechny cizince se zájmem o výuku

českého jazyka. V současné době pracuje v ÚJOP ve výzkumném a testovacím centru. V AUČCJ je předsedou výboru a v realizovaném projektu Asociací *Brána češtině otevřená* je koordinátorem pro technické a materiální zázemí.

Součástí výzkumu byla i návštěva IAS Česká Lípa a účast na dvou kurzech českého jazyka. IAS Česká Lípa disponuje maximální kapacitou dvaceti šesti lůžek. V současné době tam pobývá třináct osob a jedná se o rodiny z Afghánistánu, Běloruska, Čečenska, Ukrajiny a o jednu osobu s doplňkovou ochranou z Konžské demokratické republiky. V IAS Česká Lípa je celkem sedm bytů, z nichž jeden slouží k výuce českého jazyka.

Při první návštěvě střediska jsem měla možnost se zúčastnit kurzu pod vedením lektorky E. Pazourkové, která zrovna vyučovala paní N. z Běloruska. Paní N. z Běloruska je vystudovaná překladatelka se zaměřením na anglický a německý jazyk. Studium jazyků je jejím koníčkem a navíc má na jazyky přirozený talent. S češtinou nemá velké problémy a velmi rychle dosahuje pokroku. Češtině se učí čtyři měsíce po čtyřech hodinách týdně a už dokáže plynně hovořit česky. I když má čtyřleté dítě, na hodiny chodí vždy připravena. Při druhé návštěvě mi bylo umožněno se podívat na hodinu druhé z lektorek v IAS Česká Lípa J. Kepákové, která v té době učila paní R. z Čečenska. Paní R. z Čečenska byla ve své zemi učitelkou v mateřské školce. Kurzy českého jazyka navštěvuje od letošního ledna a čeština se jí plete s polštinou, kterou se učila poslední dva roky v době strávené v Polsku, než se s manželem a jejich dítětem dostali do ČR. Paní R. z Čečenska je v současné době v jiném stavu, navíc už jedno dítě vychovává a na češtinu ji nezbyvá tolik času, kolik by mělo.

1. Imigrace a imigranti

Imigrace není pro Evropu novou záležitostí, existuje celá staletí. S pohledem do nedávné minulosti velký nárůst imigrace zaznamenala zejména západní Evropa v prvních desetiletích po druhé světové válce. Začali do ní pronikat vlny imigrantů stěhující se za prací většinou z bývalých kolonií. Tak jak se tomu stalo např. ve Francii, kam v 50. a 60. letech minulého století začali přicházet Alžíráné, Portugalci, Maročané a Tunisané. K těmto imigrantům se přidávali imigranti ze zemí čím dál více vzdálenějších jako ze subsaharské Afriky nebo z jihovýchodní Asie.¹ Imigranti přicházeli za nabídkou zaměstnání i do západoevropských zemí, které nedisponovaly vlastními koloniemi. *Typickým příkladem je Německo, kde na začátku 70. let 20. století více než 10% zaměstnaných dělníků tvořili cizinci původem především z Turecka, Maroka a Jugoslávie.*² Československo (dále ČSR) bylo z hlediska imigrace izolovanější podobně jako jiné satelity bývalého Sovětského svazu. Přesto v 50. letech 20. století do ČSR přicházeli ve větším počtu Vietnamci na základě diplomatických vztahů s Vietnamskou demokratickou republikou (dále VDR). Zejména za vzděláním přijížděli studenti průmyslových a vysokých škol i studenti postgraduálního studia. Vzdělávali se hlavně ve strojním a lehkém průmyslu. V 60. a 70. letech byly podepsány další dohody s VDR, na jejichž základě se do ČSR dostali tisíce pracovníků. V 80. letech přijímání vietnamských pracovních sil pokračovalo. *V roce 1981 bylo v Československu již asi 30 tisíc vietnamských občanů, z toho dvě třetiny pracujících v dělnických profesích.*³ Po roce 1989 veškeré dohody a vztahy byly ukončeny a Vietnamci začali přicházet za jinými důvody, než bylo studium a odborná praxe. Rozvíjeli zde (a dodnes rozvíjejí) obchodní činnost. Od 60. let byla dlouhodobá spolupráce navázána s Polskem. Poláci se angažovali v textilním, sklářském průmyslu a v hutnictví a hornictví. V roce 1974 jich bylo zaznamenáno necelých 21 tisíc.⁴ Další výraznou skupinou přijatou v Československu na základě mezivládních dohod byli občané z Kuby. Od roku 1978 do roku 1989 bylo zaměstnáno kolem 23 tisíc kubánských pracovníků.⁵

¹ Zdroj: *Le Monde*, dostupný z <http://abonnes.lemonde.fr/cgi-bin/ACHATS/ARCHIVES/archives.cgi?ID=f17d91efa7373984e393fdac0013281c4eb8e676dff057a1> [21.12.2009]

² Mareš, M. – Kopeček, L. – Pečínka, P. – Stýskalíková, V.: *Etnické menšiny a česká politika, Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*, Brno 2004, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 79.

³ Šišková, T.(ed.): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, Portál, s. 104.

⁴ Drbohlav, D.(ed.): *Imigrace a (i)migranti v Česku*, Praha 2010, Slon.

⁵ Ibid.

ČSR přijímala i jiné imigranty a to zejména ze zemí Mongolska, Severní Korey, Jugoslávie a Maďarska. Dále přicházeli na konci 40. let 20. století Řekové a Makedonci. V neposlední řadě to byli arabští studenti, kteří vyhledávali ČSR kontinuálně po celou dobu jeho existence. Počet imigrantů ale nebyl tak výrazný s porovnáním s jejich počtem v západní Evropě a navíc ČSR přijímalo imigranty většinou na základě mezivládních dohod z nedostatku pracovních sil. Tito imigranti byli od majoritní společnosti separováni a předpokládalo se, že se vrátí do zemí svého původu. S pádem režimu v roce 1989 zaznamenala imigrace markantní proměnu.

V poslední dekádě dvacátého století se i Česká republika setkala s do té doby neznámým fenoménem – přílivem imigrantů – a velmi rychle se tak ze země původu stala zemí tranzitní a následně cílovou. Stát byl nucen adekvátním způsobem reagovat na příliv přistěhovalců, přijmout mezinárodní úmluvy upravující status a ochranu uprchlíků, zavést azylovou proceduru a následně přijmout opatření, která by vedla k integraci uznaných azylantů a ostatních cizinců dlouhodobě pobývajících či usazených na území ČR. Pád režimu jako průvodní jev přinesl i příliv zahraničních pracovních sil, výměnné pobyty a stáže studentů a v neposlední řadě ilegální migraci.⁶

Počet cizinců od 90. let minulého století se začal zvyšovat. Česko se stalo tranzitní zemí s proudy imigrantů z Východu na Západ. Postupně se ale stávalo zemí cílovou. V roce 1990 bylo evidováno 35 198 cizinců, tedy kolem 0,3% z počtu celkového obyvatelstva. V roce 2004 to už bylo 254 294 cizinců, žijících na území ČR, tj. cca 2,4 % všeho obyvatelstva.⁷ Zvýšil se i počet žádostí o azyl. Zatímco v roce 1990 požádalo o azyl 1602 osob, v roce 2001 to bylo 18 094 žádostí.⁸

V roce 2010 měla Evropská unie (dále EU) 501,1⁹ miliónů obyvatel a z toho 32,5¹⁰ miliónů cizinců. ČR v témže roce dosáhla počtu 10,5¹¹ miliónů obyvatel a 425,3¹² tisíc

⁶ Mareš, M. – Kopeček, L. – Pečínka, P. – Stýskalíková, V.: *Etnické menšiny a česká politika, Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*, Brno 2004, Centrum pro studium demokracie a kultury, s. 9.

⁷ Zdroj: *Koncepce integrace cizinců*, dostupné z http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf [10.2.2012]

⁸ V roce 2002 následoval ale veliký pokles. Tohoto roku požádalo o azyl 8 481 osob, což je s porovnáním s rokem 2001 skoro o polovinu méně. Souvisí to s novelou zákona o azylu, s účinností od 1.2.2002. Největší vliv na snížení počtu žádostí o azyl byla jednak novela zákona o azylu spolu s novelou zákona o zaměstnanosti, neboť žadatelé o azyl nesmějí být v prvním roce azylového řízení zaměstnáni. Tento krok měl zajistit snížení využití azylového řízení pro pracovní migraci. Zdroj: *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2002*, dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-v-ceske-republice-za-roky-2001-2008.aspx> [10.2.2012]

⁹ Zdroj: *Eurostat*, dostupný z <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1> [14.2.2012]

cizinců. Mezi lety 2000 až 2008 počet cizinců rok od roku v ČR stoupal. V roce 2009 dochází k opačnému vývoji. S hospodářskou krizí přišla i nižší nabídka pracovních míst pro cizince a omezení přijímání dlouhodobých víz za účelem zaměstnání a podnikání, a tak v posledních letech dochází k poklesu počtu cizinců.

Z výše uvedeného počtu cizinců v ČR jsou nejvíce zastoupeni, stejně tak jako v minulých letech, státní příslušníci Ukrajiny s 124,3 tisíc osob, Slovenska se 71,8 tisíc osob, Vietnamu s 60,3 tisíc osob, Ruska s 31,9 tisíc osob a Polska s 18,2 tisíc osob.¹³ Mezi tyto cizince se nezapočítávají žadatelé o mezinárodní ochranu. O mezinárodní ochranu v roce 2010 požádalo celkem 833 osob. Z tohoto počtu bylo nejvíce žadatelů z Ukrajiny, tedy 115 osob. Dále pak 96 žadatelů z Mongolska a 56 žadatelů z Běloruska. Azyl byl udělen ve 125 případech (viz. Přílohy – *Počty cizinců a žadatelů o mezinárodní ochranu*). Nejčastěji byl udělen státním příslušníkům Myanmaru, dohromady 43 osobám. S odstupem následovala udělení azylu 18 osobám z Ruska a 11 osobám z Ukrajiny. Doplnková ochrana byla udělena 104 cizincům. Tato forma ochrany byla nejčastěji udělena státním příslušníkům z Uzbekistánu, celkem 18 osobám, 17 osobám z Ruska, 14 osobám z Iráku a 11 osobám z Kuby.¹⁴ Se vstupem do EU, tedy od roku 2004, a spolu s aplikací dublinského systému¹⁵ dochází postupně k poklesu počtu žádostí o mezinárodní ochranu. Jedná se o trend, který pokračoval i v následujících letech (viz. Přílohy *Počty cizinců a žadatelů o mezinárodní ochranu*). O azyl je možné žádat, čekat na posouzení a vyřízení pouze v jednom členském státě EU. ČR má tak v EU postavení státu bez vnějších hranic. Z hlediska principů dublinského systému v případě o žádost o mezinárodní ochranu je zřejmé, že žadatelé zažádají o ochranu spíše země ležící na její vnější hranici. Další pokles žadatelů o mezinárodní ochranu nastal po roce 2007 se vstupem České republiky do Schengenského prostoru.

¹⁰ Zdroj: Eurostat, dostupný z
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00157&plugin=1>>[14.2.2012]

¹¹ Zdroj: Eurostat, dostupný z
<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>>[14.2.2012]

¹² Zdroj: *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2010*, dostupné z
<<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>>[14.2.2012]

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ *Dublinská úmluva je účinná různě pro jednotlivé státy EU od 1. září 1997 do 1. ledna 1998. Zahrnuje kompetence a kriteria azylové politiky v rámci EU. Předpisy Dublinské úmluvy se shodují s předpisy azylového řízení SPÚ (Schengenské prováděcí úmluvy). Cílem úmluvy je určit současně jeden smluvní stát pro posouzení žádosti o azyl občana ze třetí země. Zamezuje se tímto dvojímu nebo vícenásobnému podání žádosti o azyl v různých státech EU...* Dostupné z Kuržeja, J.: *Cizinecká policie a evropské právo*, Praha 2007, Policejní akademie České republiky, s. 15.

Počet obyvatel v EU stále poroste. Je to zapříčiněno dvěma faktory a to přirozeným růstem a čistou redistribucí prostřednictvím migrace, neboli že více obyvatel přichází, než odchází. Podle odhadů v roce 2015 dojde ke změně, kdy zmizí faktor přirozeného růstu, tedy že více lidí bude umírat než se rodit. Hypoteticky by to znamenalo, že od této doby by čistá redistribuce prostřednictvím migrace byla jediným faktorem růstu populace. V roce 2035 by EU měla mít 520,7¹⁶ miliónů obyvatel a to díky čisté migraci. „V současné době roste počet obyvatel EU zejména díky čisté migraci. Kdyby nebylo přistěhovalců, počet obyvatel Německa, Řecka a Itálie by v posledních letech klesal.“¹⁷ Mezi roky 2008 až 2060 nárůst počtu obyvatel má nastat ve třinácti členských státech EU. Největší nárůst se předpokládá na Kypru (+66%), v Irsku (+53%), v Lucembursku (+52%), ve Velké Británii (+25%) a Švédsku (+18%), a nejvýraznější poklesy v Bulharsku (-28%), Lotyšsku (-26%), Litvě (-24%), v Rumunsku (-21%) a v Polsku (-18%).¹⁸ ČR patří k zemím, kde se též předpokládá úbytek obyvatelstva. V roce 2035 by měla mít 10,29¹⁹ miliónů obyvatel.

1.1 Imigranti v České republice

Jak už bylo zmíněné výše, do ČR přichází řada cizinců za různým účelem a s různým statutem. Souhrnně bychom je mohli nazvat imigranti. Definice **imigranta** podle MVČR je *cizinec, přicházející do země za účelem pobytu dlouhodobějšího charakteru.*²⁰ Tito cizinci mohou na území ČR pobývat buď **legálně, nelegálně, zažádat o mezinárodní ochranu** nebo mít **status mezinárodní ochrany**. Cizinci pobývající legálně na území ČR se dělí na **občany EU** (spadají sem i občané Evropského hospodářského prostoru a Švýcarska) a na **občany třetích zemí**. Ti v ČR mohou pobývat krátkodobě, tzv. do devadesáti dnů s vízem či bez víza, s vízy nad devadesát dnů, která platí jeden rok a nelze je prodlužovat. Dále mohou mít povolení k dlouhodobému pobytu, který navazuje na víza nad devadesát dnů a platí většinou

¹⁶ Zdroj: Eurostat, dostupný z <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/documents/Tab/3-26082008-EN-AP.PDF>> [14.2.2012]

¹⁷ Zdroj: Evropská komise, dostupný z <http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.doc> [14.2.2012]

¹⁸ Zdroj: Eurostat, dostupný z <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/documents/Tab/326082008-EN-AP.PDF>> [14.2.2012]

¹⁹ Zdroj: Eurostat, dostupný z <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00002>> [14.2.2012]

²⁰ Zdroj: MVČR, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>> [15.2.2012]

jeden rok a je možné ho prodloužit, či mít povolení k trvalému pobytu.²¹ Jak už bylo zmíněno, ČR se také potýká s nelegální migrací, jejíž tok se zintenzivnil po roce 1989. Dříve ČR působila jako transitní země pro nelegální migraci do dalších evropských zemí, dnes se prosazuje i jako země cílová. V roce 2010 bylo zaznamenáno při nelegální migraci 2 988 osob.²² Nejpočetnější skupinou odhalených osob při nelegální migraci byli státní příslušníci Ukrajiny s 971 osobami.²³

Mezinárodní ochrana se v ČR poskytuje buď ve formě azylu, nebo ve formě doplňkové ochrany. Mezinárodní ochrana je poskytována většinou z politických důvodů státnímu příslušníku třetí země nebo osobě bez státní příslušnosti, když mu hrozí pronásledování nebo nebezpečí vážné újmy. **Azyl** je ochranný pobyt, který stát cizinci poskytuje v případě, že *je pronásledován za uplatňování politických práv a svobod, nebo má odůvodněný strach z pronásledování z důvodu rasy, pohlaví, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo, v případě že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště.*²⁴ **Doplňková ochrana** je nižší forma mezinárodní ochrany a udělí se cizinci, který nesplňuje důvody pro udělení azylu, ale v žádosti o mezinárodní ochranu bylo zjištěno, že mu hrozí nebezpečí vážné újmy ve státě, kde je občanem. Za vážnou újmu se považuje trest smrti, mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, ohrožení života nebo lidské důstojnosti z důvodu svévolného násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, nebo pokud by vycestování cizince bylo v rozporu s mezinárodními závazky ČR.²⁵ S azylem je často spojován pojem **uprchlictví** či **uprchlík**. Osobě, které bylo v ČR přiznáno postavení uprchlíka, je označována jako azylant. Uprchlík je tedy synonymem pro azylanta.

²¹ Drbohlav, D.(ed.): *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha 2010, Slon.

²² Zdroj: *Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2010*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>>[14.2.2012]

²³ Ibid.

²⁴ Zdroj: *Zákon o azylu*, dostupný z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_p=12&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821>[16.2.2012]

²⁵ Ibid.

2. Příčiny příchodu žadatele o mezinárodní ochranu

Před příchozí faktory imigrantů a příčiny migrace mohou být různé. Přesto, jako za hlavní příčinu ekonomické migrace, se dá považovat přesun z chudého „Jihu“ na bohatý „Sever“. Bohaté země jako jsou např. země západní Evropy nebo USA přitahují jak pracovní, tak politické imigranty.

Situace je navíc komplikovaná existencí dalších významných „push“ faktorů (tedy faktorů, které „vypuzují“ obyvatelstvo ven z jejich mateřské země – versus „pull“ faktory, které je naopak do nové země přitahují). Kromě jiného především v některých oblastech demografický tlak (enormně vysoký přírůstek obyvatelstva – zejména Afrika a některé oblasti Asie), ekologické katastrofy (přírodní i „technologické“ povahy), jakož i věčná lidská potřeba poznávat nové, dobývat nepoznané, vyvolávají mezinárodní migraci.²⁶

Často dochází k vyslání člena rodiny do zahraniční vyspělejší země k zlepšení situace domácnosti. Domácnost je pak díky příjmům daného člena schopna překonat zatím krizovou, ale rozvíjející se ekonomickou situaci země, kde žijí. *Imigranti velmi často nepřicházejí do rozvinutějšího světa z chudých, izolovaných komunit, oddělených od mezinárodních trhů, ale z míst, která prodělávají rychlý růst a rozvoj; migrace je výsledkem jejich přístupu k nově se rodícímu globálnímu trhu, informací a produkčním sítím.*²⁷ Vyslaný člen rodiny často přivykne novému životnímu stylu a do své země původu se už nevrací. Naopak se za ním stěhují i ostatní členové rodiny.

Migrace je velmi stresujícím procesem. Její míra stresu působící na člověka je přirovnávána k vážné osobní újmě jako úmrtí člena rodiny či velikému zadlužení. Stres z migrace na každého migranta působí jinak a nedá se zobecňovat. Dá se ale říci, že žadatelé o azyl čelí větším těžkostem. Do nových zemí přicházejí často náhle, nepřípraveni a navíc bez finančních a materiálních prostředků. Ze svých domovů utíkají z důvodů probíhající války, ozbrojených konfliktů, pronásledování či změny politických režimů, které se dotkly jejich lidských práv. Potýkají se s různými zkušenostmi s pronásledováním a to zejména politickými, rasovými nebo náboženskými. Oni sami nemusí být např. političtí aktivisté, stačí, když se v aktivitách angažuje někdo z rodiny nebo z blízkých známých a už se dostávají do potíží. Dalším důvodem odchodu, spjatým mnohdy s výše uvedenými problémy, je sloučení rodiny. Tento důvod je běžnou strategií mezi imigranty. Často nejsou prostředky k tomu, aby

²⁶ Šišková, T.(ed.): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, Portál, s. 19.

²⁷ Šišková, T.(ed.): *Menšiny a migranti v České republice*, Praha 2001, Portál, s. 21.

utekla celá rodina, proto vyšlou „nejschopnějšího“ člena rodiny, za kterým se pak ostatní členové rodiny vydají. Žádost azylu pak mohou odůvodnit jako znovu sloučení rodiny.

Pro mnoho uprchlíků je cesta velmi dlouhá a složitá než se dostanou do plánované země. Stává se, že zůstávají i měsíce v tranzitních zemích, než se jim podaří dostat do země cílové. Jen málo z těch, kteří se rozhodnou o útěk, ví, kam přesně půjdou. Mnohdy to je na rozhodnutí agentů, respektive klientů, jakýchsi „pašeráků“, kterým se platí za pomoc při útěku. Ti obstarají padělané dokumenty, zařídí přechod hranic a následný transit do další země. Agentům nejde tak o uprchlíky jako o peníze a podle toho se k nim i chovají, jak dokládá např. uprchlík z Afghánistánu, jemuž se cílovou zemí stala Anglie.

Four times I was near dying because they put us in different small ships in the river. Near the river there was a lot of snow. Then they said to us 'jump in the river.' They had pistols and they had knives in their hands and they said, if you don't jump we will kill you. We fell down into the water and the water was very cold. When we came out we had to walk through one or two metres of snow. So it was like that, they don't care about you, they just care about the money.²⁸

Je zajímavé, nicméně logické, že ti, co se stávají uprchlíky, jsou často i lidé disponující ekonomickým kapitálem, tzv. nepatří mezi nejchudší vrstvy obyvatelstva, u kterých by se předpokládalo, že by utíkali za lepším životem z hlediska životní úrovně. Jak už bylo zmíněno výše, uprchlíci utíkají spíše z důvodu pronásledování, válek, politických změn aj., takže jejich důvody mnohdy nesouvisí s tím, že by se ve své zemi měli špatně z finančních a ekonomických důvodů. Častokrát se měli z ekonomického hlediska i lépe ve své původní zemi, jak např. dosvědčuje zkušenost uprchlíka z Afghánistánu.

In England, they think you have come to grab your economy, but we had a good house back home, a nice home and a nice garden and a playground for the children. What they show you on the television (about Afghanistan) is not true. I came here to save my life. I did not come here to have a good life. The life there was better, I had two pharmacy shops in the centre of the city. I had a good house. I had a good car. I don't have a car here.²⁹

²⁸ Rutter, J. – Cooley, L. – Reynolds, S. – Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007, s. 53. „Čtyřikrát jsem byl skoro na pokraji smrti, protože nás nahnali do různých malých lodí. Blízko řeky bylo hodně sněhu. Potom nám řekli: „Skočte do vody“. Drželi pistole a nože a řekli nám, že pokud neskočíme, zabijí nás. Skočili jsme do vody, která byla velmi studená. Když jsme vylezli z vody, museli jsme se brodit v jednom až dvou metrech sněhu. Bylo to, jak říkám, žádná péče o vás samotné, jen starost o peníze.“

²⁹ Rutter, J. – Cooley, L. – Reynolds, S. – Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007, s. 53. „V Anglii si lidé myslí, že si chcete podmanit jejich ekonomiku, ale my u nás doma měli dobrý a hezký dům, hezkou zahradu a dětské hřiště. Co vám ukazují v televizi o Afghánistánu, to není pravda. Já přišel sem (do Anglie) si zachránit svůj život. Já jsem sem nepřišel žít lepší život. Život tam byl lepší, vlastnil jsem dvě lékárny v centru města. Měl jsem dobrý dům. Měl jsem dobré auto. Tady auto ani nemám.“

U žadatelů o azyl není tedy velmi často primární, a ani jako důvod migrace, žít lépe, ale žít v zemi, která jim umožňuje klid, bezpečí a v některých případech i záchranu jejich života. V zemi, která bude stát za jejich lidskými právy, kde se jim dostane možnost vyjadřovat svá přesvědčení a názory, kde budou moci bezúhonně věřit tomu, čemu skutečně věří a nebát se to projevit. Stejně tak jak dokládá uprchlík z Íránu, který čelil politickému pronásledování a který získal azyl v Anglii. *I like to fight for my rights. You know, that is why I left the country – I fought the government, I was beaten up for what I believed was right, I was put in prison.*³⁰

Lidé, kteří se stávají uprchlíky, pocházejí tedy frekventovaně ze středních či vyšších vrstev. Tím pádem si mohou dovolit zaplatit svoji cestu či agenta, který jim s útekem pomůže. Závisí však velmi na tom, odkud uprchlíci přicházejí. Na ekonomický kapitál se váže i sociální a kulturní kapitál. Pro uprchlíky je stejně tak důležité jako mít peníze i to, mít nějaké sociální síť a vazby, díky nimž se dostanou k agentům nebo jiným způsobům, jak utéct ze své země. Kulturními dispozicemi je myšleno, že uprchlíci jsou schopni se k útěku vůbec odhodlat a nebezpečnou, někdy i velmi dlouhou a vyčerpávající, cestu vykonat.³¹

Jaká země se stane cílovou sám uprchlík kolikrát ani neví. Pokud využije služeb agenta, záleží většinou na agentovi, kam ho dostane. Jinak se může rozhodnout např. na základě toho, že vybranou zemi ve svém životě již navštívil, či že tam má příbuzné nebo mu je daná země kulturně blízká, např. ovládá jazyk, kterým se tam mluví. Navíc než se dostane do cílové země, projíždí řadou tranzitních zemí, z nichž některá se následně může stát ta, ve které se rozhodne zůstat žít natrvalo a získat tam azyl.

2.1 Přesídlování

Další možností, jak může být vyřešena situace uprchlíků je přesídlovací program, který je nástrojem ochrany a řešením situace individuálního uprchlíka či skupiny uprchlíků. Přesídlování *v sobě spojuje mechanismy řízené migrace, individuální ochrany uprchlíků, trvalého řešení jejich situace a vyjádření solidarity s regiony zasaženými uprchlickými toky v rámci společného sdílení břemene v uprchlické oblasti.*³² Využívá se, když se uprchlíci

³⁰ Rutter, J. – Cooley, L. – Reynolds, S. – Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007, s. 47. „Rád bojuji za svá práva. To byl důvod, proč jsem odešel ze své země – bojoval jsem s vládou, byl jsem mlácen za to, čemu jsem věřil, že je správné, poslali mě do vězení.“

³¹ Rutter, J. – Cooley, L. – Reynolds, S. – Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007.

³² Zdroj: MVČR, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>[14.3.2012]

nemohou vrátit do země svého původu z důvodu nedostatečné ochrany nebo nemohou být integrováni v zemi svého aktuálního pobytu, čímž je myšlena země prvního azylu. O každé přesídlovací akci rozhoduje ministr vnitra na základě ročního plánu. V plánu je stanovena velikost a regionální původ přesídlených skupin. Plán je připraven tak, aby mohl reagovat i na nouzové a naléhavé případy. Vypracovává se na základě zhodnocení globálních přesídlovacích potřeb, které jsou zpracovány Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) v rámci Annual Tripartite Consultations on Resettlement. Cílem přesídlování je snaha poskytnout pomoc zranitelným skupinám uprchlíků, kteří nemají kromě přesídlení jinou možnost na důstojný a bezpečný život.³³

ČR na základě přesídlení přijala např. v roce 2005 patnáctičlennou skupinu uzbeckých uprchlíků, kteří museli opustit svou zemi z důvodu násilných sociálních nepokojů. Dále v roce 2007 poskytla pomoc třem kubánským rodinám, které byly nuceny odejít kvůli pronásledování a znevýhodňování, kterému byly vystaveny z důvodu politického přesvědčení nebo náboženského vyznání některého člena rodiny. Mezi lety 2008 až 2010 ČR přijala 81 barmských uprchlíků z Thajska a Malajsie, tedy ze země jejich prvního azylu. Thajsko ani Malajsie nejsou signatáři Ženevské úmluvy³⁴ o postavení uprchlíků z roku 1951, proto musí žít uprchlíci v ilegalitě a nemají nárok na normální život. Poslední přemístění uprchlíků je známo z července 2010, kdy ČR poskytla politický azyl kubánskému politickému vězni a jeho rodině.³⁵

2.2 Adaptace a jazyková integrace

Po ukončení migračního procesu nastává kontakt s hostitelskou společností a dochází k adaptaci, tedy určitému přizpůsobování se obou etnik sobě navzájem.³⁶ Jak adaptace bude úspěšná, záleží jednak na imigrantech samotných, jednak na hostitelské populaci. Postoje příslušníků hostitelské země k imigrantům závisí na míře rozdílnosti, která je mezi jejich kulturou a kulturou imigrantů: někteří teoretici usuzují, že čím větší je tato kulturní diference,

³³ Zdroj: *Koncepce přesídlovacího programu*, dostupná z <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>[14.3.2012]

³⁴ Ženevská úmluva o uprchlících ze dne 28. července 1951, doplněná Newyorským protokolem ze dne 31. ledna 1967, zaručuje, aby nikdo nebyl vrácen tam, kde byl vystaven perzekuci, tj. dodržování zásady *non-refoulement*. V tomto ohledu a aniž jsou omezena kritéria odpovědnosti ve smyslu tohoto nařízení, jsou členské státy, všechny respektující zásadu *non-refoulement*, pokládány za bezpečné země pro státní příslušníky třetích zemí. Dostupné z Kuržeja, J.: *Cizinecká policie a evropské právo*, Praha 2007, Policejní akademie České republiky, s. 131.

³⁵ Zdroj: *MVČR*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>[14.3.2012]

³⁶ Šatava, L.: *Migrační procesy a české vystěholectví 19. století do USA*, Praha 1989, Univerzita Karlova.

tím je pravděpodobnější, že imigranti budou méně ochotni přijímat hostitelskou populaci a naopak.³⁷ Záleží však samozřejmě i na jiných faktorech než na míře rozdílnosti mezi kulturami. Z hypotetického hlediska každý člověk má jiné kulturní vybavení, např. schopnost přizpůsobovat se a učit se novým věcem, a tak se každý může s příchodem do hostitelské země vyrovnat a následně adaptovat lépe a rychleji či hůře a pomaleji. Stejně tak k úspěšné jako neúspěšné adaptaci může dopomoci již žijící rodina, známí či skupina lidí v hostitelské zemi ze stejné země jako imigranta. Imigrant se může podle přejatých vzorců integrovat do autochtonních struktur v různé míře a diferencovaných směrech. Dalším významným faktorem, který může ovlivnit adaptaci je (ne)znalost či (ne)zvládnutí jazyka hostitelské země.

Příslušníci majoritní populace zpravidla podporují u imigrantů strategii asimilace, tedy přijetí kultury hostitelské země a vzdání se tak své vlastní kultury. Separace, která není přímo adaptací, ale spíše maladaptací, spočívá v tom, že imigranti se izolují od majoritní kultury a zachovávají v maximální míře svůj původní životní styl a sociálně organizační principy. Mezi separací bychom mohli zařadit i permanentní diferenciovanou inkorporaci. Při ní se připouští pouze ekonomické zapojení imigrantů, ale už je odděleno jejich zapojení do občansko – politického života. K adaptaci se dá řadit i hierarchický kulturní pluralismus, kdy majoritní kultura sice bere politický ohled na etnické minority, ale je jim vždy nadřazena.³⁸ Dalším způsobem adaptace je marginalizace, která se projevuje u imigrantů, kteří nepřejímají kulturu majority, ani si neuchovávají svou kulturu původní.

Adaptace záleží i na politice příchozího státu. Např. Německo, Švýcarsko, Rakousko praktikuje permanentní diferenciovanou inkorporaci. Pro Francii je typický asimilační model. ČR se pohybuje mezi německým a francouzským modelem, přesto se názory na danou problematiku různí. Podle Mareše, Kopečka, Pečínky a Stýskalíkové se řadí přístup ČR spíše k francouzskému asimilačnímu modelu s postupným přechodem k evropskému typu multikulturalismu.³⁹ Nicméně řada autorů se přiklání k názoru, že ČR inklinuje spíše k německému přístupu. V současné době je ale v souladu s evropskými trendy a vychází z poznatků a zkušeností států EU. I když jsou některé státy řazené k určitým modelům, neexistuje vyhraněný typ modelu. Dochází k uplatňování více modelů najednou.

Nejčastější forma adaptace, tedy integrace, je typ adaptace cizinců, o který se snaží nejenom ČR. Úspěšná integrace závisí na několika faktorech a jejich vzájemném propojení. Jednak záleží na již zmíněné velikosti kulturní distance mezi příchozí populací a populací

³⁷ Průcha, J.: *Interkulturní psychologie*, Praha 2004, Portál.

³⁸ Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno 1999, Centrum pro studium demokracie a kultury.

³⁹ Mareš, M. – Kopeček, L. – Pečínka, P. – Stýskalíková, V.: *Etnické menšiny a česká politika, Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*, Brno 2004, Centrum pro studium demokracie a kultury.

hostitelské země, dále na politickém přístupu daných států k imigraci a také na jazykové, sociální a kulturní integraci. Jazyková integrace, tedy zvládnutí jazyka hostitelské země, je jedním ze základních pilířů integrace imigrantů do společnosti. Fungování bez základní znalosti jazyka je prvek, který může vézt k vyloučení ze společnosti hostitelské země. Navíc ovládat jazyk cílové země pro imigranta může znamenat daleko menší stres v prvních měsících pobytu v zemi a také rychlejší možnost získání práce, s čímž může souviset i jeho brzké zapojení do hostitelské společnosti. „*I reflected and I said, if I had not learnt English (in Uganda) how would I be in this country, and I wouldn't like to see myself being there waiting for some services and I had somebody to interpret for me, no.*”⁴⁰ Přesně, jak potvrzuje imigrantka z Ugandy, které odešla do Anglie. Neuměla si představit, jak by se pohybovala v zemi bez předchozí znalosti angličtiny.

⁴⁰ Rutter, J. – Cooley, L. – Reynolds, S. – Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007, s. 43. Imigrantka z Ugandy, která odešla do Anglie: „Uvědomila jsem si a říkám si, kdybych se neučila anglicky (v Ugandě), jak bych tady vůbec mohla existovat, neumím si představit čekat na nějakou službu a mít někoho, kdo by to pro mě překládal.“

3. Žadatel o mezinárodní ochranu v ČR

3.1 Důvody k (ne)získání mezinárodní ochrany

Podle Listiny základních práv a svobod ČR poskytuje mezinárodní ochranu cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Mezinárodní ochrana může být odepřena tomu, kdo jednal v rozporu se základními lidskými právy a svobodami.⁴¹ Pronásledováním se dále myslí strach z pronásledování z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů ve státě, jehož občanství má, nebo v případě, že je osobou bez státního občanství, ve státě jeho posledního trvalého bydliště. Mezinárodní ochrana může být udělena ze zvláštních důvodů jako i z důvodů humanitárních. Za zvláštní důvody jsou považovány pohnutky za účelem sjednocení rodiny, tzv. manžel azylanta a jeho děti mladších osmnácti let jsou oprávněni azyl získat stejně jako rodiče azylanta mladšího osmnácti let, který azyl získal.⁴²

I když by byly zjištěny důvody k udělení mezinárodní ochrany jako pronásledování nebo nelidské chování (aj. viz výše), její vydání by bylo odepřeno cizinci, který se dopustil trestného činu proti míru, lidskosti, či válečného nebo nepochopitelného trestného činu. Žádost o azyl by byla též zamítnuta, kdyby žadatel uváděl jako argument pro poskytnutí azylu jen ekonomické důvody. Dále by byl azyl zamítnut tomu, kdo by uváděl nesprávné údaje o své totožnosti nebo státním občanstvím, či žádá o azyl jenom proto, aby unikl všeobecné nouzi. Azyl nemusí být udělen ani cizinci, který přišel ze země, kterou ČR nepovažuje za nebezpečnou.⁴³

3.2 Průběh řízení o mezinárodní ochraně

K zahájení řízení je potřeba, aby cizinec podal písemné či ústní prohlášení, a to na území ČR, kde bude zřejmé, že žádá o mezinárodní ochranu. Prohlášení lze učinit na hraničním přechodu, v přijímacím středisku, na odboru cizinecké policie krajského ředitelství

⁴¹ Zdroj: Čl. 43 Listiny základních práv a svobod, dostupný z <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>[14.3.2012]

⁴² Zdroj: Zákon o azylu, dostupný z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=z%u00e1kon+o+azylu&typeLaw=zakon&what=Text_v_annotaci&stranka=2>[14.3.2012]

⁴³ Ibid.

policie a v zařízení pro zajištění cizinců⁴⁴ (kontaktní údaje viz Přílohy *Pracoviště oddělení mezinárodní ochrany*). Pokud se cizinec nachází ve zdravotnickém zařízení, vazbě či vězení, může učinit prohlášení písemnou formou adresovanou přímo na MVČR. Po vyjádření úmyslu o mezinárodní ochraně je cizinec povinen se do dvaceti čtyř hodin dostavit do **přijímacího střediska**⁴⁵, kde podá žádost o udělení mezinárodní ochrany. Přijímací střediska slouží k ubytování nově příchozích žadatelů a v ČR se nacházejí v Zastávce u Brna a v Praze – Ruzyni (podrobnější informace o střediscích viz Přílohy *Pracoviště oddělení mezinárodní ochrany*). Jestliže se nemůže cizinec dostavit do přijímacího střediska z důvodu hospitalizace nebo pobytu ve vězení, pracovník ministerstva jej navštíví za účelem sepsání žádosti o mezinárodní ochranu. V přijímacím středisku jsou cizinci odejmuty otisky prstů a je pořízen obrazový záznam s cílem zjistit a ověřit jeho totožnost. Dále cizinec odevzdá svůj cestovní doklad a podrobuje se prohlídce, jestli u sebe neskrývá materiály, které by mohly ovlivnit průběh řízení, např. zatažený cestovní doklad. Při prohlídce je zabaven alkohol, návykové látky, mobilní telefony či jiná komunikační zařízení. Cizinec musí také podstoupit lékařskou prohlídku, aby netrpěl chorobou, která by mohla ohrozit zdraví jiných lidí. V žádosti o udělení mezinárodní ochrany se mimo základních údajů o cizincově osobě a rodině uvádí důvody, které ho přiměly odejít ze své země. S žadatelem je také veden jeden či více pohovorů v jeho mateřském jazyce nebo jazyce, ve kterém je schopen se dorozumět. Žadatel má právo na tlumočníka, pokud to lze, stejného pohlaví jako on sám, kterého hradí stát. Po provedení prohlídky a všech jiných nezbytností je žadatel o mezinárodní ochranu přesunut do **pobytového střediska**. Pobytové střediska se v ČR nacházejí v Kostelci nad Orlicí a v Havířově (podrobnější informace o střediscích viz Přílohy *Pracoviště oddělení mezinárodní ochrany*). Rozhodnutí o mezinárodní ochraně trvá nejdéle devadesát dnů od zahájení řízení. MVČR posílá rozhodnutí písemně a žadatel ho musí osobně převzít.⁴⁶

⁴⁴ **Zařízení pro zajištění cizinců** slouží zejména cizincům, kterým bylo vydáno pracovníky cizinecké policie rozhodnutí o správním vyhoštění a o zajištění. Jsou zde zajištěni cizinci, kteří se dostali do rozporu s českou legislativou. Jedná se hlavně o ty, jež nemají platné doklady. V zařízení je poskytnuta strava, ubytování, zdravotní a sociální služby. Zajištění mohou být osoby nad patnáct let a to maximálně sto osmdesát dnů. V zařízení pro zajištění cizinců lze učinit prohlášení o mezinárodní ochraně. Zdroj: *SUZ MVČR*, dostupné z <<http://www.suz.cz/pages/6.html>>[17.3.2012]

⁴⁵ Přijímací střediska patří do **azylových zařízení**. Pod azylová zařízení spadají **přijímací, pobytové střediska a integrační azylová střediska** SUZ MVČR. K cizincům v azylových zařízeních je přístupováno individuálně s ohledem na náboženské, etnické a kulturní odlišnosti. Jak v přijímacím, tak i v pobytové středisku je cizincům poskytnuto ubytování, strava, lékařská péče, sociální a psychologické služby a volnočasové aktivity. Na rozdíl od pobytového střediska, přijímací středisko není možné volně opustit. **Integrační azylové středisko** slouží těm, kterým byla přiznána mezinárodní ochrana a vstoupili do SIP, více v podkapitole *Co následuje po rozhodnutí řízení o mezinárodní ochraně*. Zdroj: *SUZ MVČR*, dostupné z <<http://www.suz.cz/pages/6.html>>[17.3.2012]

⁴⁶ Zdroj: *MVČR*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-prubeh-spravniho-rizeni-o-udeleni-mezinarodni-ochrany.aspx>>[15.3.2012]

3.3 Rozhodnutí o (ne)udělení mezinárodní ochrany

Rozhodnutí žádosti o udělení či neudělení mezinárodní ochrany má ve své působnosti MVČR. Žádost může být vyřízena pozitivně, negativně, může být zamítnuta jako nedůvodná nebo zastavena v průběhu řízení. **Pozitivně vyřízená žádost** znamená udělení mezinárodních ochrany. Po udělení azylu obdrží azylant průkaz povolení pobytu v ČR a má i možnost požádat cizineckou policii o cestovní doklad pro uprchlíky. V případě udělení doplňkové ochrany dostane cizinec povolení k pobytu na území ČR, ale pouze po uvedenou dobu v průkaze. Nejpozději do třiceti dnů do jejího uplynutí, je možné požádat o její prodloužení. Důvody pro **zamítnutí žádosti** o mezinárodní ochranu jsou uvedeny v začátku kapitoly. V souhrnu je žádost zamítnuta, pokud jsou žadatelem uváděny jen ekonomické důvody, či nesprávné údaje, dále pokud přišel ze země, která se nepovažuje za nebezpečnou, nebo že se sám dopouštěl trestné činnosti aj. **Řízení žádosti o mezinárodní ochranu může být i zastaveno** a to např. z důvodu úmrtí žadatele, získání žadatele občanství ČR, nebo nepřizpůsobivému chování, kterýmž je myšleno neochota dostavovat se na pohovory a poskytovat potřebné informace k vyřízení řízení. Rozlišuje se i tzv. **nepřípustná žádost**. Za nepřípustnou je označena ta žádost, která už je posuzována jiným členským státem EU nebo žádost, kde je prokázáno, že status uprchlíka cizinec už má v jiné zemi. Nepřípustná je také žádost, kterou cizinec podal opakovaně bez udání nových důvodů, které by mohly mít vliv na změnu v rozhodnutí žádosti. Proti rozhodnutí ministerstva vnitra ohledně vyřízení žádosti o mezinárodní ochraně, lze podat žalobu ke krajskému soudu.⁴⁷

3.4 Co následuje po rozhodnutí řízení o mezinárodní ochraně

Po získání mezinárodní ochrany mohou azylanti vstoupit do **státního integračního programu**. Jedná se o program zaměřený na pomoc azylantům při jejich začlenění do české společnosti. Pomáhá zejména v oblasti zajišťování bydlení a vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka. V rámci SIP mají azylanti možnost získat s finančním příspěvkem státu nájemní byt v majetku obce, či státní příspěvek na úhradu čistého nájemného nebo pobytu v zařízení sociálních služeb.⁴⁸ Azylanti také mohou využít ubytování v IAS. V ČR se nacházejí tato střediska v Jaroměři, v Předlicích, v Brně a v České Lípě

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Zdroj: MVČR, dostupné z
<<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>>[21.3.2012]

(podrobnější informace o střediscích viz Přílohy *Pracoviště oddělení mezinárodní ochrany*). Pobyt v IAS je zpoplatněn a azylanté zde jsou oprávněni strávit maximálně osmnáct měsíců. Střediska slouží hlavně k osvojení si českého jazyka a pro pomoc získání samostatného ubytování a zaměstnání. Práva a povinnosti osob s přiznanou mezinárodní ochranou jsou na trhu práce, v sociální a zdravotní oblasti stejná, jako práva a povinnosti občanů ČR.⁴⁹ Jejich práva a povinnosti se zejména liší s právem volebním, zastáváním některých veřejných funkcí či možností sloužit v ozbrojených složkách a Armádě ČR.⁵⁰

Pokud žadateli žádost o mezinárodní ochranu byla zamítnuta, je povinen ukončit pobyt v ČR a vycestovat z jejího území do třiceti dnů.⁵¹ Výše počtu zamítnutých žádostí není zanedbatelná. *Za období let 1990 až 2008 získalo v zemi azyl pouze 3 433 z celkových 87 904 žadatelů.*⁵² Mnozí z cizinců zůstávají v ČR i poté, co jejich žádost byla zamítnuta a to z toho důvodu, že neexistuje evidence o naplnění povinnosti vycestovat ze země. Je těžké odhadnout, kolik cizinců opravdu vycestuje a kolik z nich tady nelegálně zůstane.

⁴⁹ Zdroj: SUZ MVČR, dostupné z <<http://www.suz.cz/pages/6.html>>[19.3.2012]

⁵⁰ Zdroj: *Informace pro azylanty*, dostupné z <www.mvcr.cz/soubor/informace-pro-azylanty-doc.aspx>[29.3.2012]

⁵¹ Zdroj: *Zákon o azylu*, dostupný z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=z%u00e1kon+o+azylu&typeLaw=zakon&what=Text_v_annotaci&stranka=2>[14.3.2012]

⁵² Drbohlav, D.(ed.): *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha 2010, Slon, s. 44.

4. Zabezpečení výuky českého jazyka u osob s mezinárodní ochranou ze strany státu

ČR zabezpečuje začlenění azylantů a osob požívající doplňkovou ochranu do hostitelské společnosti pomocí SIP. Hlavní náplní SIP je tedy pomoc při integraci, a to zejména v oblasti vytvoření předpokladů pro získání znalostí českého jazyka a v případě azylantů také zajištění bydlení. SIP by měl také osobám s mezinárodní ochranou pomoci při hledání práce, a tak i s jejich lepším a rychlejším zapojením do majoritní společnosti.

SIP vznikl v roce 1996 a kurzy českého jazyka začaly probíhat od roku 2000.⁵³ Zajištění výuky českého jazyka u azylantů a osob s doplňkovou ochranou mají ve své působnosti MVČR a MŠMT. V současné době MVČR zajišťuje výuku v integračních azylových střediscích a MŠMT mimo ně prostřednictvím nevládních organizací. Do roku 2009 byla vybírána stejná organizace, na základě výběrového řízení organizovaném MŠMT, která by zajišťovala výuku pro všechny osoby s mezinárodní ochranou. V roce 2000 výběrové řízení vyhrála Akademie J. A. Komenského, která nebyla schopna zajistit výuku v rámci celé ČR, a tak v roce 2001 byla s Akademií předčasně ukončena spolupráce.⁵⁴ Od roku 2002 do roku 2009 zajišťovala výuku úvodních kurzů pro azylanty **Sdružení občanů zabývajících se emigranty** (dále SOZE).⁵⁵ Odborným garantem a partnerem SOZE bylo Centrum jazykového vzdělávání při Masarykově univerzitě v Brně. SOZE obstarávala výuku po celém území ČR prostřednictvím vzdělávacích jazykových center univerzit, jazykových škol a soukromých lektorů. SOZE v letech 2005 až 2007 vypracovala novou koncepci a metodiku úvodních kurzů českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany, díky níž např. došlo k navýšení hodinové dotace kurzů.⁵⁶ Její zapojení v oblasti SIP nekončí ani po roce 2009, kdy přestala zajišťovat výuku českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany. V roce 2010 dále vypracovala např. *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*.⁵⁷ SOZE se také zapojuje do dalších projektů, které napomáhají v integraci

⁵³ Informace získaná ze dne 11.5.2012 z rozhovoru s **H. Frýdovou** z MŠMT, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

⁵⁴ Zdroj: *Analýza státního integračního programu pro azylanty*, Etnologický ústav AV ČR, Praha 2012.

⁵⁵ **SOZE** je nevládní nezisková organizace, která vznikla již v roce 1990, jejímž posláním je poskytování pomoci uprchlíkům a dalším kategoriím cizinců, přicházejících do ČR. Její pomoc spočívá v bezplatném právním, sociálním a psychologickém poradenství, v realizaci volnočasových a vzdělávacích programů a v komplexní sociálně-právní asistenci dlouhodobě usazeným cizincům a uznaným azylantům v procesu integrace do majoritní společnosti. Zdroj *SOZE*, dostupné z <<http://www.soze.cz/>>[1.4.2012]

⁵⁶ Zdroj *SOZE*, dostupné z <http://www.soze.cz/?page_id=38>[1.4.2012]

⁵⁷ Zdroj: *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, dostupný z <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/uvodni-kurzy-pro-azylanty-a-osoby-pozivajici-doplnekove>>

cizinců a jejich výuky českého jazyka. Takovým projektem byl např. projekt *Šance - poskytování komplexních asistenčních služeb (sociální poradenství, výuka ČJ, kurzy nespécifické rekvalifikace) nezaměstnaným cizincům a azylantům na území Moravy a Slezska*, v jehož rámci jsou cizincům poskytovány kurzy českého jazyka (individuální i skupinové), PC kurzy, právní, sociální a ekonomické minimum, kurzy pracovní integrace, motivační kurzy a sociální poradenství zaměřené na nalezení pracovního místa. Projekt vznikl v roce 2004 a od té doby je realizován každoročně.⁵⁸ Dále jako hlavní realizátor působila SOZE při projektech *Work in Czech* a *Work in Prague*. Projekt trval od roku 2004 do roku 2008 a jeho cílem byla podpora pracovního uplatnění azylantů a cizinců žijících dlouhodobě v ČR.⁵⁹

Ke konci roku 2009 probíhalo nové výběrové řízení na nevládní organizaci, která by zajišťovala úvodní kurzy pro azylanty. Řízení bylo ke konci téhož roku pozastaveno. MVČR totiž podalo žádost o změnu financování, kterou vláda v květnu 2010 odsouhlasila. Bylo vypsáno nové výběrové řízení na malou zakázku, tedy na dotaci na dva miliony místo původních šesti a půl, a musela by být vybrána organizace, která by mohla podat žádost o grant u Evropského uprchlického fondu.⁶⁰ V dubnu v roce 2011 vyhrála výběrové řízení o zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany **Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka**⁶¹ (dále AUČCJ).⁶² V meziobdobí, kdy nebyla vybrána žádná nevládní organizace k zajištění kurzů češtiny, kurzy probíhaly jen v integračních azylových střediscích. Azylanti, kteří pobývali mimo ně, neměli tak zajištěnou žádnou výuku českého jazyka. V roce 2011 se AUČCJ také podařilo uspět ve výběrovém řízení na dotaci z Evropského uprchlického fondu 2011 s projektem *Brána češtině otevřená – komplexní podpora jazykového vzdělávání azylantů na území České republiky*.⁶³

1?highlightWords=n%C3%A1vrh+metodiky+%C3%BAvodn%C3%ADch+kurz%C5%AF+pro+azylanty+pro+rok+2010+n%C3%A1sleduj%C3%ADc%C3%AD>[1.4.2012]

⁵⁸ Zdroj: SOZE, dostupné z <http://www.soze.cz/?page_id=53>[1.4.2012]

⁵⁹ Ibid., další projekty dostupné z <http://www.soze.cz/?page_id=53>[1.4.2012]

⁶⁰ Informace poskytnuté z telefonického rozhovoru s **H. Frýdovou**, koordinátorkou poskytování úvodních kurzů pro azylanty, ze dne 13.5.2010.

⁶¹ AUČCJ je odborná zájmová organizace, která zahájila svoji činnost v roce 2002. Od té doby se uskutečňují pravidelná setkání a semináře, na kterých vystupují učitelé a odborníci z ČR i ze zahraničí. Semináře se zaměřují na jazykové a socio-kulturní aspekty při výuce zahraničních studentů, jazykovou politiku, srovnávací evropský referenční rámec, workshopy a prezentaci nových učebnicových materiálů. AUČCJ se zapojuje do různých projektů zaměřených na výuku českého jazyka u cizinců. Více o AUČCJ v kapitole *AUČCJ a úvodní kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v rámci SIP*.

⁶² Zdroj: MŠMT, dostupné z <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/vysledky-vyberoveho-rizeni-na-zakazku-maleho-rozsahu-o?highlightWords=asociace+u%C4%8Ditel%C3%A9+%C4%8De%C5%A1tiny+jako+ciz%C3%ADho+jazyk>>[1.4.2012]

⁶³ Více o projektu *Brána češtině otevřená* v kapitole *AUČCJ a úvodní kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v rámci SIP*.

AUČCJ byla v roce 2011 vybrána pouze MŠMT. SUZ MVČR se rozhodlo v roce 2010 organizovat výuku v IAS samo bez MŠMT, a tak pro každé IAS v ČR byla výuka organizována jinou organizací. Pro zajištění výuky v IAS Česká Lípa byla vybrána pro rok 2010 k zajištění úvodních kurzů českého jazyka **ADRA Česká Lípa**⁶⁴ a pro rok 2011 **AGENTURA Cizí jazyky**⁶⁵, která vyhrála výběrové řízení organizované MVČR pro poskytování výuky českého jazyka ve všech zařízeních IAS v ČR od roku 2012.

4.1 Státní integrační program v oblasti zajištění výuky českého jazyka

Do státního integračního programu mohou být osoby s udělenou mezinárodní ochranou zařazeny jen na základě své vlastní žádosti. Účast v programu je tak zcela dobrovolná, ale pokud do něj zájemci vstoupí, jeho pravidla se pro ně stávají závazná.

SIP je zejména zaměřen na tři hlavní oblasti, a to na **zajištění nabídky bydlení, zajištění výuky českého jazyka** a na **pomoc při zajištění zaměstnání**. Podmínky v SIP nejsou pro azylanty a osoby požívající doplňkové ochrany stejná, jak dokládá pro přehlednost tabulka níže: *Přehled vybraných práv se společným srovnáním s právy azylantů, osob požívajících doplňkové ochrany, cizinců s trvalým pobytem a občanů ČR*.⁶⁶ Jak azylanti, tak i osoby s doplňkovou ochranou mají právo vstupu do SIP. Jejich práva a povinnosti jsou pro ně v SIP více méně stejná, až na pomoc při zajištění ubytování. Zatímco SIP pomáhá azylantům v oblasti bydlení, osoby požívající doplňkové ochrany takovou pomoc nedostanou. Je jim nabídnuta pomoc při zajištění ubytování jen za zvláštních podmínek, např. že rodič či dítě má vážné zdravotní postižení. V takovém případě může požádat o ubytování v IAS a to maximálně na dobu tří měsíců.⁶⁷

Tabulka se snaží také poukázat na to, jaká práva v oblasti zaměstnanosti, v poskytování zdravotní péče a v poskytování sociálního zabezpečení mají osoby s mezinárodní ochranou v porovnání s cizinci s trvalým pobytem a občany ČR. Tabulka je hodně zjednodušená, přesto ukazuje, že jejich práva na trhu práce, ve zdravotní péči a v sociálním zabezpečení jsou stejná. Otázka je, jak je tomu v praxi, např. v oblasti zaměstnání. Stejně tak jako práva, tak i povinnosti jsou srovnatelné u osob s mezinárodní

⁶⁴ Více k **ADRA Česká Lípa** v kapitole *Výzkum v Integračním azylovém středisku Česká Lípa*.

⁶⁵ Více k **AGENTURA Cizí jazyky** v kapitole *Výzkum v Integračním azylovém středisku Česká Lípa*.

⁶⁶ Tabulka byla vytvořena na základě informací z dokumentu *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu a Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-doplňková-ochrana.aspx>>[5.4.2012]

⁶⁷ Zdroj: *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-doplňková-ochrana.aspx>>[5.4.2012]

ochranou, cizinců s trvalým pobytem a občanů ČR. Pro všechny zmiňované osoby samozřejmě platí stejná povinnost si platit zdravotní i sociální zabezpečení.

Přehled vybraných práv se společným srovnáním s právy azylantů, osob požívající doplňkové ochrany, cizinců s trvalým pobytem a občanů ČR				
	Azylanti	Osoby s doplňkovou mezinárodní ochranou	Cizinci s trvalým pobytem	Občané ČR
Právo vstupu do SIP	ANO	ANO	NE	—
Zajištění bydlení s finanční podporou státu v rámci SIP	ANO	NE	—	—
Kurzy českého jazyka zdarma v rámci SIP	ANO	ANO	—	—
Stejná práva v oblasti zaměstnanosti	ANO	ANO	ANO	ANO
Stejná práva v poskytování zdravotní péče	ANO	ANO	ANO	ANO
Právo na sociální zabezpečení, pomoc v hmotné nouzi	ANO	ANO	ANO	ANO

SIP v oblasti získání znalosti českého jazyka realizuje MVČR ve spolupráci s MŠMT formou bezplatného kurzu. Zajištění výuky českého jazyka v IAS zprostředkovává SUZ MVČR prostřednictvím nevládní organizace, obdobně tak jako MŠMT mimo IAS. S rokem 2010 přišla změna financování a SUZ MVČR byla poskytnuta od vlády ČR částka jeden milion korun na zajištění výuky kurzů českého jazyka v IAS. Stejnou částku uvolnila i pro nevládní organizaci vybranou MŠMT na zprostředkování úvodních kurzů mimo IAS.⁶⁸

Kurz českého jazyka by měl trvat maximálně dvanáct měsíců a je zakončen zkouškou, kdy je absolventovi předáno osvědčení o jeho absolvování a o vykonání závěrečné zkoušky.

⁶⁸ Zdroj: *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území ČR v roce 2010*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/azyl-migrace-a-integrace.aspx>>[9.4.2012]

Kurz zpravidla bývá skupinový a ve zvláštních případech i individuální. Dotace skupinového i individuálního kurzu je čtyři sta hodin.⁶⁹

Pokud se osoba s udělenou mezinárodní ochranou rozhodne o zařazení do SIP, měla by plnit jeho pravidla. Nemělo by být tedy možné, aby např. účastník nenavštěvoval kurzy češtiny, pokud by se tak stalo, čekala by ho určitá sankce, např. neprodloužení ubytování v IAS. Každá osoba zařazená do státního integračního programu může požádat o ubytování v IAS. Ubytování v IAS je poskytováno na základě smlouvy se SUZ. Smlouva je zpravidla uzavírána na tři měsíce a jedna z podmínek prodloužení smlouvy je řádné navštěvování kurzů češtiny. V dokumentu *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany*⁷⁰, je uvedeno, že za více jak deset procent neomluvených absencí v kurzu v průběhu platnosti smlouvy by nebyla smlouva prodloužena. Pro osoby s mezinárodní ochranou ubytovaných v IAS je to ale více méně jen výhrůžka, aby kurzy navštěvovali. Azylantů ani osoby s doplňkovou ochranou nejsou postihnutelem za nenavštěvování kurzů češtiny, a tak je na nich, jestli budou mít zájem kurz navštěvovat nebo ne.⁷¹

4.2 Porovnání českého státního integračního programu v oblasti zajištění výuky jazyka s Německem

Jak už bylo zmíněno v podkapitolách výše, ČR poskytuje osobám s mezinárodní ochranou čtyř set hodinovou dotaci bezplatných úvodních kurzů českého jazyka. Kurzy by měly být vyčerpány během dvanácti měsíců, respektive v průběhu deseti měsíců, kdy se počítá s letními prázdninami, které nejsou v praxi ale moc respektovány. Cílem kurzů je, aby účastník získal takovou jazykovou kompetenci, aby se mohl domluvit v české společnosti a aby byl schopný se orientovat v běžných denních situacích. Inspirací, jak by mohly kurzy probíhat, lze hledat v jiných zemích EU, které mají s imigrací větší zkušenosti než samotná ČR. Ideálním příkladem by mohlo být Německo, které nabízí azylantům integrační kurzy pro začátečníky i pokročilé v rozsahu šest seti hodin němčiny a třiceti hodin orientačních kurzů, kde se probírá německý právní řád, kultura a dějiny. Cílem kurzu je dorozumět se jak ústní,

⁶⁹ Jak už bylo zmíněno výše, o větší hodinou dotaci kurzů se postarala právě SOZE. Původně měl individuální kurz sto hodinovou a skupinový sto padesáti hodinovou dotaci. Zdroj: *Pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k zajištění kurzů českého jazyka pro azylanty*, dostupné z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/pokyn-ministra-skolstvi?lang=1>>[9.4.2012]

⁷⁰ Zdroj: *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany*, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-doplankova-ochrana.aspx>>[5.4.2012]

⁷¹ Informace získaná ze dne 11.5.2012 z rozhovoru s **H. Frýdovou** z MŠMT, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

tak písemnou formou. Každý absolvent kurzu by měl být schopný se postarat sám o sebe v každodenních situacích bez pomoci druhých. Závěrečný test kurzu je úspěšně splněn při dosažení úrovně B1. Pokud osoby s mezinárodní ochranou nemají žádné sociální omezení, přispívají na každou vyučovací hodinu jedno euro. Neúčastní-li se bezdůvodně výuky, sníží se jim o deset procent podpora. Nárok na kurz trvá dva roky po obdržení statusu mezinárodní ochrany. Podmiňující a dalo by se říct i přísnou skutečností pro lektory kurzu je vystudování němčiny jako cizího jazyka.⁷²

4.3 Charakteristika kurzů českého jazyka v rámci SIP

Charakteristika kurzů českého jazyka pro azylanty a osoby s doplňkovou ochranou v rámci SIP se týká jednak kurzů v IAS, které jsou pod správou MVČR a kurzů mimo IAS, které zabezpečuje MŠMT. V současné době neexistuje žádná platná metodika, podle níž by byly kurzy vedeny. Zatím je vytvořen jen *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*⁷³ a v současné chvíli je jediným zdrojem, jak by měly být kurzy vedeny a jak by měly probíhat. Zmiňovaný návrh vytvořila SOZE v roce 2010 na zakázku MŠMT.

Cílem jazykového kurzu rozvrženého do čtyř seti hodin je zprostředkování komplexní jazykové kompetence azylantům a osobám požívajícím doplňkovou ochranu, a to ideálně na úrovni B1. **Společný evropský referenční rámec pro jazyky**⁷⁴ (dále SERRJ) charakterizuje uživatele jazyka na **úrovni B1** jako samostatného uživatele, který je schopen:⁷⁵

⁷² Zdroj: Zemánková, E.: *Integrační programy a výuka jazyků hostitelských států poskytovaná azylantům a žadatelům o azyl v zemích Evropské unie*.

⁷³ Pokud není uvedeno jinak, informace k podkapitole *Charakteristika kurzů českého jazyka* čerpá z *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, zdroj: MŠMT, dostupný z <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/uvodni-kurzy-pro-azylanty-a-osoby-pozivajici-doplnekove-1?highlightWords=%C3%BAvdon%C3%AD+kurzy+pro+azylanty>>[15.4.2012]

⁷⁴ **Společný evropský referenční rámec pro jazyky** se snaží podat obecný základ pro vypracování jazykových sylabů a směrnic, usiluje o uspořádání výchovných a vzdělávacích prvků, zkoušek a učebnic po celé Evropě. SERRJ vyvinul stupnice úrovní celkového ovládnutí daného jazyka. Jedná se o úrovně A1, A2, B1, B2, C1, C2, přičemž stupnice A odpovídá uživatelům základního jazyka, B samostatnému uživateli a C zkušenému uživateli. SERRJ vypracoval přesný popis ke každé této stupnici, co by měl na danou úroveň uživatel jazyka umět. Snaha vytvořit SERRJ ve všech úrovních vznikla proto, aby se usnadnila spolupráce mezi vzdělávacími institucemi v různých zemích, aby se vytvořil základ pro shodné uznávání kvalifikačních osvědčení a aby se pomohlo všem jeho zainteresovaným (studentům, učitelům, zkušebními orgány atd.) ve společném vedení vzájemných snah. SERRJ podporuje také celkový záměr Rady Evropy a to dosáhnout větší jednoty mezi členskými státy.

⁷⁵ Zdroj: *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak jazyčích hodnotíme*, dostupný z <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>>[14.4.2012]

B1
V porozumění:
<p><u>a) V poslechu:</u></p> <p>Rozumět hlavním myšlenkám vysloveným spisovným jazykem o běžných tématech, se kterými se setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Dále uživatel jazyka úrovně B1 rozumí smyslu mnoha rozhlasových a televizních programů týkajících se současných událostí nebo témat souvisejících s oblastmi svého osobního či pracovního zájmu, pokud jsou vysloveny poměrně pomalu a zřetelně.</p>
<p><u>b) Ve čtení:</u></p> <p>Rozumět textům, které obsahují slovní zásobu často užívanou v každodenním životě nebo které se vztahují k jeho práci. Rozumí také popisům událostí, pocitů a přání v osobních dopisech.</p>
V mluvení:
<p><u>a) V ústní interakci:</u></p> <p>Uživatel jazyka na úrovni B1 si umí poradit s většinou situací, které mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Dokáže se bez přípravy zapojit do hovoru o tématech, která jsou mu známá, o něž se zajímá nebo která se týkají každodenního života (např. rodiny, koníčků, práce, cestování a aktuálních událostí).</p>
<p><u>b) V samostatném ústním projevu:</u></p> <p>Umí jednoduchým způsobem spojit fráze, aby popsal události a své zážitky, sny, naděje a cíle. Dále umí stručně odůvodnit a vysvětlit své názory a plány. Umí také vyprávět příběh nebo přiblížit obsah knihy či filmu a vylíčit své reakce.</p>
V psaní:
<p><u>a) V písemném projevu:</u></p> <p>Umí napsat jednoduché souvislé texty na témata, která dobře zná nebo která ho osobně zajímají. Uživatel úrovně B1 také dokáže psát osobní dopisy popisující zážitky a dojmy.</p>

Získat znalost jazyka na úrovni B1 při zmíněné hodinové dotaci je často velmi obtížné a předpokládá se spíše u azylantů a osob s doplňkovou ochranou, jejichž mateřština je češtině velmi blízká. Obvyklá výstupní **úroveň** je tedy **A2**, kdy uživatel zvládne:⁷⁶

⁷⁶ Zroj: Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme, dostupný z <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>>[14.4.2012]

A2
V porozumění:
<u>a) V poslechu:</u> Rozumí frázím a nejběžnější slovní zásobě vztahující se k oblastem, které se ho bezprostředně týkají (např. základní informace o něm a jeho rodině, o nakupování, místopisu, zaměstnání). Dokáže pochopit smysl krátkých jasných, jednoduchých zpráv a hlášení.
<u>b) Ve čtení:</u> Uživatel jazyka na úrovni A2 umí číst krátké jednoduché texty. Dále je schopný vyhledat konkrétní předvídatelné informace v jednoduchých každodenních materiálech, např. v inzerátech, prospektech, jídelních lístcích a jízdních řádech. Rozumí krátkým jednoduchým osobním dopisům.
V mluvení:
<u>a) V ústní interakci:</u> V ústní interakci umí komunikovat v jednoduchých běžných situacích vyžadujících jednoduchou přímou výměnu informací o známých tématech a činnostech. Zvládne velmi krátkou společenskou konverzaci, i když obvykle nerozumí natolik, aby konverzaci sám dokázal udržet.
<u>b) V samostatném ústním projevu:</u> Umí použít řadu frází a vět, aby jednoduchým způsobem popsal vlastní rodinu a další lidi, životní podmínky, dosažené vzdělání a své současné nebo předchozí zaměstnání.
V psaní:
<u>a) V písemném projevu:</u> Uživatel jazyka na úrovni A2 zvládne napsat krátké jednoduché poznámky a zprávy týkající se jeho základních potřeb. Dále umí napsat velmi jednoduchý osobní dopis, například poděkování.

V případě lidí s mezinárodní ochranou, kteří nepocházejí ze slovanských zemí a kteří nemají indoevropskou mateřštinu, může být předpokládána i výstupní úroveň A1. Uživatel jazyka na **úrovni A1** je schopný:⁷⁷

A1
V porozumění:
<u>a) V poslechu:</u> Rozumět známým slovům a zcela základním frázím týkajícím se jeho osoby, jeho rodiny a bezprostředního konkrétního okolí, pokud lidé hovoří pomalu a zřetelně.

⁷⁷ Ibid.

<p><u>b) Ve čtení:</u></p> <p>Rozumět známým jménům, slovům a velmi jednoduchým větám, například na vývěškách, plakátech nebo v katalogu.</p>
<p>V mluvení:</p>
<p><u>a) V ústní interakci:</u></p> <p>Umět se jednoduchým způsobem domluvit, je-li jeho partner ochoten zopakovat pomaleji svou odpověď nebo ji přeformulovat a pomoci mu formulovat to, co se snaží říci. Umět klást jednoduché otázky a na podobné otázky odpovídat, pokud se týkají jeho základních potřeb nebo jde-li o věci, jež jsou mu důvěrně známy.</p>
<p><u>b) V samostatném ústním projevu:</u></p> <p>Umět jednoduchými frázemi a větami popsat místo, kde žije, a lidi, které zná.</p>
<p>V psaní:</p>
<p><u>a) V písemném projevu:</u></p> <p>Být schopen napsat stručný jednoduchý text na pohlednici, například pozdrav z dovolené. Umět vyplnit formuláře obsahující osobní údaje jako: své jméno, národnost a adresu např. při přihlašování se v hotelu.</p>

Náplní výuky pro úroveň A1 a A2 by měla být snaha vybavit cizince znalostmi pro nejčastější prvotní situace, s kterými se bude muset potýkat a u kterých bude žádoucí, aby byl komunikačně úspěšný a navázal kontakt s okolím. Kurz by tak měl být spíše zaměřený na komunikační potřeby, než na gramatický systém češtiny. Je důležité, aby cizinci byli schopni jednak navázat ústní či písemný kontakt s okolím, tak i vyhledat v mluveném či psaném textu potřebné informace. Cílem je také připravit účastníka kurzu na reálné situace, jakými jsou např. kontakt s rodilým mluvčím, s jejich rychlou mluvou a obecnou češtinou, telefonování a jeho šumy, které ho doprovázejí či na hlášení v metru nebo na nádraží. Kurz pro dosažení úrovně B1 by měl prohlubovat znalosti z úrovně A1 a A2. Zaměřuje se více na práci s textem, na rozšiřování slovní zásoby, na ústní i písemnou komunikaci. Ideálně jsou kurzy doplňovány poslechovým i obrazovým materiálem, aktivizujícími prvky (podtrhávání, vybarvování, vypisování aj.), či cvičením v reálných situacích. Pro dosažení potřebné úrovně se také předpokládá soustavné samostudium a snaha účastníka kurzu komunikovat v českém jazyce kdykoliv je to možné.

Součástí výuky českého jazyka u azylantů a osob s doplňkovou ochranou jsou prvky sociokulturního a socioprávního minima. Osvojením si sociokulturních poznatků je předpokladem k úspěšné komunikaci cizince v češtině s majoritním prostředím. Jsou probírána jak základní témata jako zdravení, představování, stolování aj., tak i verbální a neverbální komunikace, komunikace v krizové situaci, fungování veřejné správy, systém

školský, zdravotnický, sociální péče, zaměstnání či bydlení. Probírány jsou i základní informace o České republice jako základní geografické údaje, státní symboly, svátky, tradice, náboženství atd.

Výuka se koná buď v IAS nebo v učebnách ZŠ, SŠ, VOŠ, VŠ či v jiných vhodných prostorách pro studium nebo přímo v domácnosti klientů, jestliže jde např. o klienta, který je handicapovaný a nemohl by se tak na kurz dostavit. Preferovány jsou skupinové kurzy s intenzivní a pravidelnou výukou. Podle *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*⁷⁸ by bylo ideální, kdyby kurz probíhal každý den po patnácti hodinách týdně, tak by byla hodinová dotace vyčerpána zhruba za dvacet šest týdnů, tedy za sedm a půl měsíce.

Jak bylo zmíněno v podkapitole *Státní integrační program v oblasti zajištění výuky českého jazyka*, absolventi po skončení kurzu skládají závěrečnou zkoušku. Zkouška se skládá z poslechu s porozuměním, ze čtení s porozuměním, z mluveného a psaného projevu.

4.4 Zajištění výuky českého jazyka u dětí azylantů a osob s doplňkovou ochranou

Speciální kurzy českého jazyka pro děti azylantů a osob s doplňkovou ochranou, existují zatím dva a to pouze v Praze na Základní škole Kořenského organizované prostřednictvím AUČCJ. Kurzy probíhají dvakrát týdně po čtyřiceti pěti minutách. V zájmu AUČCJ je rozšíření těchto kurzů. V současné době se snaží o zavedení kurzů také v Brně. Kurzy nejsou pojímány jako doučování dětí azylantů a osob s doplňkovou ochranou, ale vyloženě jim mají pomáhat se zvládnutím českého jazyka v praktických situacích.⁷⁹

Podle *Listiny základních práv a svobod ČR a Čl. 33*⁸⁰, má každý právo na vzdělání a školní devítiletá docházka je povinná a bezplatná. Povinná školní docházka se tak vztahuje na všechny děti cizinců v ČR. Podle zákona o azylu je zodpovědné MŠMT za absolvování

⁷⁸ Zdroj: *Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, dostupný z <http://www.msmt.cz/socialni-programy/uvodni-kurzy-pro-azylanty-a-osoby-pozivajici-doplnekove-1?highlightWords=%C3%BAvdon%C3%AD+kurzy+pro+azylanty> [15.4.2012]

⁷⁹ Informace poskytnuta ze dne 15.5.2012 z rozhovoru s P. Pečeným z AUČCJ.

⁸⁰ Zdroj: *Listina základních práv a svobod ČR*, dostupná z http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=2&idBiblio=39009&recShow=39&l_nr=2535510504~3A23~2F1991~20Sb.&l_name=489700729~3ALISTINA~20Z~C3~81KLADN~C3~8DCH~20PR~C3~81V~20A~20SVOBOD&fulltext=&nr=&part=&name=Listina~20z~C3~A1kladn~C3~ADch~20pr~C3~A1v~20a~20svobod&rpp=15#parCnt [18.4.2012]

povinné školní docházky jak u dětí azylantů a osob s doplňkovou ochranou, tak i u dětí žadatelů o mezinárodní ochranu.⁸¹

MŠMT pravidelně vyhlašuje rozvojové programy na podporu vzdělávání dětí osob s mezinárodní ochranou a ostatních cizinců. Cílem programů je úspěšnější integrace dětí do české společnosti. Základním školám, které poskytují vzdělání dětí azylantů a osob požívající doplňkovou ochranu, jsou díky rozvojovým programům zasílány peníze ze státního rozpočtu. Rozvojový program je určen především na zabezpečení fungování tříd pro jazykovou přípravu a úspěšnou integraci do běžných tříd. Školy v blízkosti azylových zařízení mají vytvořenou kapacitu k tomu, aby byly schopny přijmout děti kdykoliv během roku. Dotován je rovněž nákup školních potřeb a učebnic, učebních pomůcek a další vzdělávání pedagogických pracovníků.⁸²

⁸¹ Zdroj: *Zákon o azylu*, dostupný z http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=48224&l_nr=4238237507~3A325~2F1999~20Sb.&l_name=477201433~3Az~C3~A1kon~20o~20azylu&fulltext=&nr=&part=&name=Z~C3~A1kon~20o~20azylu&rpp=15 [18.4.2012]

⁸² Zdroj: *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010*, dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D> [14.2.2012]

5. Výzkum v Integračním azylovém středisku Česká Lípa

Integrační azylové středisko Česká Lípa vzniklo v roce 2009. IAS Česká Lípa spadá pod SUZ MVČR, jako i jiná IAS, a slouží osobám, kterým byla přiznána mezinárodní ochrana a které vstoupily do SIP a požádaly o dočasné ubytování v IAS. Maximální doba strávená v IAS pro azylanty by měla být osmnáct měsíců. IAS Česká Lípa disponuje kapacitou dvaceti šesti lůžek.⁸³ V současné době je zde ubytováno třináct osob, a to čtyřčlenná rodina z Afghánistánu, tříčlenná rodina z Běloruska, tříčlenná rodina z Čečenska, matka se synem z Ukrajiny a jedna osoba s doplňkovou ochranou z Konžské demokratické republiky. Budova IAS je umístěna v centru města za náměstím T.G.M. v Jiráskově ulici č.p. 609. Jedná se o činžovní dům (viz Přílohy *Integrační azylové středisko Česká Lípa*), kde je celkem sedm bytů, z nichž jeden slouží jako učebna pro výuky českého jazyka. Byt je využíván jako učebna jen tehdy, pokud není středisko zcela obsazeno. V takovém případě by se hledaly jiné vhodné prostory k výuce. Vedoucí střediska a zároveň sociální pracovnící je Hana Hercíková, která pracuje v IAS Česká Lípa od jeho vzniku a stará se tam o azylanty a napomáhá jim k jejich lepší integraci do české společnosti. Lektorkami českého jazyka jsou Eva Pazourková a Jarmila Kepáková. E. Pazourková je učitelkou na gymnáziu v České Lípě a s výukou cizinců má přibližně patnáctiletou zkušenost, v IAS Česká Lípa působí od roku 2009. J. Kepáková je v důchodu, cizince učí českému jazyku už přes třicet let a v IAS Česká Lípa učí od roku 2010.

Kurzy českého jazyka v IAS má ve své kompetenci MVČR, které ve spolupráci s MŠMT vybíralo organizaci, která by zajišťovala úvodní kurzy pro osoby s mezinárodní ochranou. Do roku 2009 dotyčnou organizací byla již zmiňovaná SOZE, která měla na starosti kurzy ve všech IAS i mimo ně. Po-té výběr organizace zajišťující výuku v IAS vzala do svých rukou SUZ MVČR. Od této doby do roku 2011 byla pro každé IAS zvlášť vybrána organizace, která by výuku zajišťovala. V roce 2010 výběrové řízení na zajištění výuky českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v IAS Česká Lípa vyhrála **ADRA Česká Lípa**⁸⁴. Od roku 2011 je zřizovatelem kurzů **AGENTURA Cizí jazyky**⁸⁵, která od letošního

⁸³ Informace dostupná z <<http://www.suz.cz>>[15.3.2012], při rozhovoru uskutečněném 26.2.2012 s **H. Hercíkovou**, vedoucí IAS Česká Lípa, mi bylo sděleno, že dvacet šest lůžek je limitní počet, většinou je v IAS ubytováno méně lidí.

⁸⁴ **Pobočka ADRA Česká Lípa** byla založena v březnu 2009 s cílem zmírňovat dopady ekonomické krize na obyvatele České Lípy a okolí. V březnu 2009 byla zahájena činnost *Informačního centra pro rodiny ve finanční tísní*. V lednu 2010 vznikla *Dobrovolnická centra ADRA*, která svoji pomoc uplatňovala v deseti zdravotnických a sociálních příjmacích organizacích na Českolipsku, mezi nimiž bylo i IAS Česká Lípa. Od 20.9.2010 byla na základě vítězství ve výběrovém řízení podepsána smlouva se SUZ MV ČR o zajišťování kurzů českého jazyka pro cizince mimo EU v rámci Českolipska a od září 2010 byly kurzy

ledna zajišťuje úvodní kurzy pro azylanty a osoby s doplňkovou ochranou v rámci všech IAS v ČR. SUZ měla ve snaze vybrat jen jednu organizaci, která by měla na starosti výuku českého jazyka ve všech IAS, z důvodu roztržitého výuku. Kladla si tedy za cíl výuku sjednotit a to i z metodického hlediska.⁸⁶ Jak potvrzuje H. Hercíková:

Od ledna letošního roku AGENTURA Cizí jazyky Klapka zajišťuje kurzy celorepublikově. Vloni dělala jen Českou Lípu a v Brně byl někdo jiný, v Ústí byl někdo jiný. Bylo to takové roztržité...Od letošního roku bylo cílem to nějakým způsobem sjednotit, aby to dělal jeden člověk, aby si to jeden člověk řídil a aby to nějakým metodickým způsobem sledoval. Pan Klapka, protože s tím má mnoholeté zkušenosti, jezdí po všech střediscích na hospitace a sleduje, jak to ti lektori dělají. Každé čtvrtletí i (lektori) hodnotí klienta a to se posílá panu Klapkovi a nějakým způsobem se to hodnotí.⁸⁷

V současné době je v IAS Česká Lípa výuka českého jazyka rozdělena do sedmi kurzů. Šest kurzů je věnováno azylantům a jeden je pro cizinku, která má pouze doplňkovou ochranu. Osoby s mezinárodní ochranou mají právo na čtyři sta bezplatných hodin českého jazyka. Ve snaze integračního střediska je, aby hodiny byly vyčerpány, než azylanti středisko opustí a půjdou bydlet do integračního bytu. Pokud nestihnou hodiny vyčerpat, mají právo na jejich dočerpání i mimo IAS. V zájmu IAS je, aby kurzy byly co nejintenzivnější, nicméně to není možné z finančního hlediska.

My se snažíme, aby maximální počet hodin absolvovali tady (v IAS Česká Lípa), ale tím, že jsme limitováni nějakou částkou na rok, usmlouvanou tedy mezi panem Klapkou a SUZ, tak na to máme vyčleněnou určitou sumu. Takže to vychází tak, že učitelky nemohou odučit více jak devadesát hodin měsíčně dohromady, to znamená, že každá má čtyřicet pět hodin měsíčně. Tak se domlouváme s učitelkami na plánu, ty jej musí schválit a pak to posíláme panu Klapkovi. Pokud je nějaká změna, tak se více méně domlouváme operativně. Snažíme se vyhovět všem těm kategoriím, co tady máme.⁸⁸

Z důvodů omezení financí jsou kurzy limitovány tak, že každá lektorka může odučit maximálně čtyřicet pět hodin měsíčně. Zatímco do ledna 2012 učily tolik hodin, kolik bylo

zahájeny. Informace dostupné z <<http://www.adra.cz/projekty/projekty-v-cr/dobrovolnicka-centra/ceska-lipa/onas>>[29.4.2012]

⁸⁵ AGENTURA Cizí jazyky se pohybuje na českém trhu už od roku 1990, kdy poskytuje služby v oblasti jazykové přípravy, zejména profesní a manažerské. V dnešní době nabízí kurzy různých cizích jazyků, zahraniční kurzy, přípravné kurzy na VŠ aj.. Informace dostupné z <<http://www.cizi-jazyky.cz>>[29.4.2012]. Majitelem AGENTURY Cizí jazyky je V. Klapka, který má s výukou českého jazyka u cizinců dlouholeté zkušenosti. Učil cizince českému jazyku již před rokem 1989 v Zahrádkách u České Lípy, kde se vyučovali cizinci, kteří v ČR chtěli studovat vysokou školu.

⁸⁶ Informace získané z rozhovoru s H. Hercíkovou, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

⁸⁷ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s H. Hercíkovou, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

⁸⁸ Ibid.

v jejich časových možnostech. I když to není kladeno za cíl, převažují kurzy s individuální výukou. Ze sedmi kurzů je šest individuálních a jeden kurz probíhá po dvou. Z hlediska úrovně by bylo možné některé kurzy sloučit, a tak ušetřit další hodiny lektorek a kurzy více zintenzivnit. Není to možné ale z toho důvodu, že azylantí přicházejí spolu s malými dětmi a musí se tak vyhovět jejich časovým možnostem.

Manželé N. (rodina z Běloruska) jsou také rozděleni, i když by mohli být spojeni, ale tam jde zase o to, že si potřebují hlídat děti. Tím, že my to (kurzy) máme tady v domě, tak jeden má kurz od čtyř do půl šesté a pak se vymění a další pokračuje od půl šesté do sedmi s výukou, aby si děti mohli pohlídat. Takže šlo by to sloučit, ale tady jsou ty děti tak od dvou do čtyř let u všech těch rodin, tak to bohužel nejde. Ze šesti skupin by se klidně daly udělat tři, pokud by tady nebyly malé děti. Jde ale o to, kdo ty děti pohlídá. Učitelky nechtějí děti na výuce. Sama jsem to párkrát zažila a je opravdu hrozné, když vám dvouleté dítě, a to ani nemusí brečet, pořád do toho mluví, či bouchá tužkou do stolu a to by se pak z toho kantor zbláznil. Proto jsme se domluvili, že kurzy nebudeme praktikovat s dětmi. Tady není problém skupinová výuka, ale buď to nelze z rozdílností znalostí češtiny, nebo to nejde kvůli dětem.⁸⁹

Tím, že si manželé potřebují navzájem pohlídat své děti, není možné, aby měli společný kurz. V IAS Česká Lípa se nejedná jen o manžely z Běloruska, ale stejný případ je i u manželů z Afghánistánu, kteří mají dvě malé děti a potřebují, aby je alespoň jeden z nich pohlídal v době kurzu. Vyhovět se snaží i matce samoživitelce z Ukrajiny, která má kurzy češtiny v odpoledních hodinách, kdy její dítě spí.

Paní O. (z Ukrajiny) ta to má extra, ta je samoživitelka, takže ta má češtinu od tří čtvrtě na jednu, když chodí malý spát. Takže chodí na kurz v této době, protože on chodí kolem jedné hodiny spát, tak to má takhle přizpůsobené.⁹⁰

Kurzy jsou též přizpůsobeny úrovně. Úroveň znalosti českého jazyka je také důvod, proč kurzy jsou spíše individuální, protože se někdy nesejde více lidí, kteří by měli stejnou úroveň, aby mohli být v kurzu spolu. Navíc každý má jinou úroveň, když přijde do integračního azylového střediska. Ne každý dostane azyl hned po příchodu do ČR a je nějaký čas v pobytovém středisku, někdy i několik let, a tak už má nějaké základy češtiny.

Tady to nejde dát do skupin. Když máte např. někoho, kdo rychle vnímá, tak musí být sám, jde totiž rychle dopředu. Ještě se tam dá přiřadit ten, kdo se chytne s ním, ale někdy zase odpadne a je třeba ty skupiny rozdělit. Oni si představují skupinový kurz, skupinovou výuku, ale to nejde. Někdo sem přijde a už je déle v republice a

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

už je na takové úrovni, že začneme lekci jedna a už jsme u pětky, protože to tak zvládá. Někdo přijde a nemá ani anunk o té češtině, tak začínáte úplně vším. Takže je nelze dávat do jedné skupiny, někdo jde rychle dopředu a jiný nestačí. Tak se to dělá podle situace. Každý je prostě jiný.⁹¹

Jak potvrzuje H. Hercíková, každý má ze začátku úplně jinou úroveň a skupinová výuka tak není ve většině případů reálná.

Snažíme se vyhovět všem kategoriím, které tady máme. Každý má tu úroveň rozdílnou, někdo je v republice dva roky, někdo pět let a i to je rozdíl. Když někdo odchází z pobytového střediska, tak už jsou lidé, kteří tam jsou třeba pět let a ti mají samozřejmě jiné znalosti češtiny, než ti, co přijdou do republiky a dostanou během měsíce azyl a v podstatě začínají od začátku.⁹²

Např. již zmiňovaná paní O. z Ukrajiny je v IAS nejdéle a nešlo ji ze začátku k nikomu do kurzu přiřadit. Záleží i na každém klientovi jaký má přístup k jazyku, jak rychle se jej učí, jaké má nadání, jakou má přípravu i jaký má mateřský jazyk. Např. pan A. z Čečenska neumí ani azbuku a učení jazyka je pro něj velmi problémové.

Pan A. z Čečenska je na tom strašně špatně, to si stěžují i učitelky i já to vidím. On a jeho rodina jsou tady už od října a ten teda nepokročil ani o píď. Ten to má v povaze, ten se ty jazyky prostě nenaučí. Přesto že je Čečenec, tak nezná ani azbuku. U pana A. mám bohužel pocit, že i kdyby měl osm set hodin, tak nebude vědět nic. Pan A. musí chodit sám.⁹³

Naopak je na tom paní N. z Běloruska, která je svoji profesí překladatelka a mluví rusky, anglicky a německy. V ČR je od října a její pokroky jsou veliké. Je to i tím, že ji jazyky jdou, baví a na všechny hodiny chodí připravená.

Paní N. má vystudované jazyky, ta tady převálcuje všechny. Ona má vysokou školu přímo zaměřenou na jazyky, mluví německy a anglicky. Má to prostě dané.⁹⁴

Stává se, že některý klient ani výuku češtiny nepotřebuje. Pokud doloží uznávané osvědčení o vykonání zkoušky z českého jazyka, není ani třeba, aby kurz absolvoval.⁹⁵

⁹¹ Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s **J. Kepákovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

⁹² Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Zdroj: *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu*, dostupné z <www.mvcr.cz/soubor/cestina-konecna-verze-doc.aspx>[25.3.2012]

Měli jsme tady klientku, která teď bydlí tady v Lípě. Ona přišla do IAS, když byla těhotná a chodila na kurzy do té doby, než porodila, ale byla sama a těžko by s malým dítětem kurzy zvládla. Ona sem přišla strašně mladá, bylo jí asi šestnáct a mladí lidé se učí všeobecně rychleji, takže když se jí narodila holčička, udělala si zkoušku z češtiny a pak už na ni nemusela docházet.⁹⁶

Osobám, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany, mohou v IAS strávit maximálně tři měsíce. Nepodepisují ani vstup do SIP, takže kurz českého jazyka pro ně není povinný a ani se nikam nezapisuje jejich prezence, jako je tomu v případě azylantů (viz Přílohy *Prezenční listina*).

Pokud „doplňkář“ chce chodit na češtinu, tak chodí, ale nikde se to neeviduje. Já jinak zakládám prezenční listinu, kterou musí mít, do spisu každého azylanta, aby bylo jasné, že kurz navštívil, kdyby náhodou měl někdo otázku, tak je to dokladované, že klient na češtinu chodil a jak často.⁹⁷

Každý azylant má tedy svou prezenční listinu, kde je napsané, který den kurz navštívil a počet odchozených hodin v měsíci. Sám svým podpisem na prezenční listině také stvrzuje, že se na kurz opravdu v daný den a čas dostavil. Podle *Informací pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu*⁹⁸ podmínkou pro prodloužení smlouvy v IAS je řádné navštěvování kurzů a maximální absence je deset procent z vyučovacích hodin, což ze čtyř set hodin odpovídá čtyřiceti neomluveným hodinám. Pokud ale azylanti vědí o své absenci dopředu a včas to ohlásí, je možné kurzy přizpůsobit a v době, kdy nejsou přítomni, se kurzy nevypíší a azylanti tak nemají absenci.

Každý měsíc musíme kurzy přizpůsobovat, protože se může stát, že klienti na týden odjedou např. někam k příbuzným. Ale aby učitelka o hodiny nepřišla a mohla je věnovat jinému klientovi, jiné rodině, tak to každý měsíc takhle předěláváme, abychom naplnili u každé těch čtyřicet pět hodin měsíčně a aby ostatní klienti se mohli o to učit více, co třeba ta jedna rodina tady není.⁹⁹

Osoby umístěné v IAS mají samozřejmě právo vycestovat, či navštěvovat své příbuzné. Nemusí ani ohlašovat, kam a kdy jedou. Vše podléhá dohodě a vzájemné komunikaci mezi IAS a klienty, jak dále potvrzuje H. Hercíková:

⁹⁶ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Zdroj: *Informací pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu*, dostupné z <www.mvcr.cz/soubor/informace-pro-azylanty-doc.aspx>[25.3.2012]

⁹⁹ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

Snažíme se to nějakým způsobem korigovat, oni hrubě tu absenci neporušují a navíc, když to (kurzy) mají tady v domě, tak pro ně není problém na češtinu docházet. Akorát, když někam jedou, tak se nedá nic dělat. Oni nepodléhají žádné povinnosti oznamovat, že někam jedou, jak je to třeba v pobytovém středisku, tam se musí hlásit, že opouštějí středisko, tady nic takového nemusí. Jsou to svéprávní lidé, jako jsme my, mají nárok na vzdělání, na sociální dávky, na všechno... Takže oni mi nemusejí říkat, že někam odjíždějí, ale já to většinou vím a taky jim říkám, když někam pojedou, ať mi to přijdou říct, i kdyby měli i návštěvu na úřadu práce, doktora, cokoliv se může stát.¹⁰⁰

Pokud by ale klienti úmyslně zanedbávali výuku, mělo by se to řešit. Největší výhružkou pro ně je, že by museli opustit integrační azylové středisko.

Pokud bychom věděli, že toho opravdu zneužívají, že nechodí, vymýšlí si, že jsou nemocní atd., tak bychom to řešili. Konečné řešení, to nejhorší, co by pro ně mohlo být, je ukončení pobytu. Může to určitě dojít až tak daleko, taky jsem se s tím setkala, ale tady je to docela v pohodě. Samozřejmě se může stát, že to dojde do této konečné fáze, že řekneme: „Nedodržíte státní integrační program, nechodíte na češtinu, tak budete muset opustit toto středisko“. To se může stát, i se stalo, ale neděje se to tak často.¹⁰¹

Kurzy českého jazyka se snaží být spíše praktického rázu, proto se probírají témata a situace, která jsou pro azylanty užitečná a s kterými se setkávají v denní komunikaci.

Tady je ta výuka zaměřena na běžný denní režim, na komunikaci. Já jdu na úřad, potřebuji vyřídit tohle, já jdu na poštu, potřebuji si vyzvednout peníze, já jdu za sociálním pracovníkem, potřebuji mu říct tohle a tohle. Takže více méně taková komunikativní náplň.¹⁰²

Jak potvrzuje E. Pazourková, kurzy nebazírují tolik na gramatiku jako spíše na to dorozumět se v každodenních situacích.

Základní teze je, aby ti lidé se tady neztratili, aby se domluvili. Neměla bych opravovat ani každý jev a bazírovat na té gramatice. Na druhou stranu nemůže úplně fungovat bez té gramatiky jako takové.¹⁰³

Kurzy jsou většinou pro úplné začátečníky, takže vše se musí začít probírat úplně od základů a od začátku, jak potvrzuje J. Kepáková, druhá lektorka českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s E. Pazourkovou, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

V kurzech probíráme úplně všechno. Když jsou to začátečníci, tak začneme abecedou, souhlásky, samohlásky, aby se seznámili s grafikou a potom začínáme od lekce nula a to jsou slovesa, vždy se vše vysvětlí, procvičí, pak se přečtou texty, s texty se pracuje, procvičují se otázky, odpovědi. Nebo čtecí texty si čtou sami a já se ptám a oni to reprodukuji. Pak máme poslechové texty, oni poslouchají, buď čtu, nebo je to z CD a to zase reprodukuji. Opakuje se i gramatika a živě se zasahuje do praktických věcí, s čím se mohou setkat na ulici, takže se vlastně probere všechno. Držíme se pak učebnic.¹⁰⁴

Součástí kurzů jsou i české reálie. Studenti na ně narazí buď v učebnicích, či při konverzaci s lektorem.

Na něco (české reálie) narazíme v učebnicích a pak také záleží na jaké úrovni je klient schopen komunikovat. Např. s paní N. (z Běloruska) jsme probírali Bezděz, Máchovo jezero, dále Ještěd, ten už jsme probírali dávno.¹⁰⁵

Na české reálie se dostane většinou až déle, jakmile klienti dosáhnou vyšší znalosti v jazyce. Ze začátku se soustřeďují spíše na věci běžné komunikace, jak potvrzuje J. Kepáková.¹⁰⁶

Oni potřebují aktivní komunikaci, aby se potom zařadili tady do života. V učebnicích jsou texty např. Česká republika atd., ale to je okrajově. Oni v první fázi se snaží naučit praktickou češtinu a pak až ve druhé fázi se dostanou k reáliím, až pokročí třeba na úroveň A1 až B1.¹⁰⁷

Klienti IAS jsou jednou za čtvrtletí testováni. Test se skládá ze čtyř částí, a to z poslechu, ze čtení, psaní a mluvení. Po čtyřech stech hodinách, tedy na konci kurzu podstupují závěrečný test, který se skládá ze stejných částí jako čtvrtletní a je tam navíc psána dosažená úroveň účastníka kurzu. Čtvrtletní a závěrečné testy jsou vytvořeny AGENTUROU Cizí jazyky a jsou tak ve všech IAS totožné. Další testování už je na lektorkách samotných, jak chtějí testovat své studenty, např. mohou si vytvořit vlastní test po každé lekci, a tak vidět, jak probíranou látku lekce studenti pochopili.

V kurzech se učí převážně podle učebnic L. Holé. Pro úplné začátečníky, tedy úroveň A1 a A2, je používána učebnice *New Czech Step by Step*, která existuje ve více jazykových mutacích, kde je vždy půl strany učebnice v jazyce, který cizinec ovládá a druhá půlka je v češtině. Učebnice pro pokročilejší, tedy pro úroveň B1, *Česky krok za krokem 2* je psána celá v češtině a její autorkou je opět L. Holá a také P. Bořilová. Využívána je i učebnice

¹⁰⁴ Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s J. Kepákovou, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹⁰⁵ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s E. Pazourkovou, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹⁰⁶ Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s J. Kepákovou, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹⁰⁷ Ibid.

Chceme mluvit česky od E. Čechové, H. Remediosová a H. Putze, která také existuje v několika jazykových verzích.

6. AUČCJ a úvodní kurzy českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v rámci SIP

Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka vznikla jako odborná zájmová organizace v roce 2003. AUČCJ je organizací učitelů českého jazyka všech stupňů a typů škol i mimoškolních vzdělávacích zařízení v ČR. Především pro své členy, ale i pro zájemce z řad veřejnosti, uskutečňuje pravidelná setkání a semináře, na kterých vystupují učitelé a odborníci z ČR i ze zahraničí. Hlavními tématy setkání a seminářů jsou jazykové a sociokulturní aspekty při výuce zahraničních studentů a jazyková politika. Témata se vybírají podle aktuálního dění, a tak v roce 2010 se např. řešily metody ve výuce češtiny pro cizince, začleňování dětí cizinců do výuky na základních a středních školách, distanční vzdělávání, e-learning, individuální výuka, andragogika, kurzy s nízkou hodinovou dotací či využití kognitivní lingvistiky v praxi. Setkání a semináře jsou doprovázeny prezentacemi nově vyšlých učebnic a učebních materiálů a workshopy, na nichž účastníci mohou získat užitečné rady k výuce. Cílem AUČCJ je vytvářet podmínky pro rozvoj českého jazyka jako cizího jazyka, podporovat výzkum a výměnu zkušeností v oblasti jeho výuky, zdokonalovat metody a didaktické postupy, usnadňovat přístup k učebním materiálům a pomůckám, usilovat o rozvoj dalšího vzdělávání učitelů češtiny aj.¹⁰⁸

V roce 2011 se Asociaci podařilo uspět ve výběrovém řízení pořádaném MŠMT na zajištění výuky azylantů a osob s doplňkovou ochranou v rámci SIP. Navíc také vyhrála výběrové řízení na projekt *Hospitace kurzů českého jazyka zabezpečovaných SUZ v rámci Státního integračního programu*. Hospitaci prováděla v průběhu roku 2011 členka AUČCJ L. Holá ve všech zařízeních IAS v ČR, tedy v Předlicích, v Jaroměři, v Brně a v České Lípě. V témže roce se Asociaci dále povedlo uspět ve výběrovém řízení na dotaci z Evropského uprchlického fondu 2011 s projektem *Brána češtině otevřená – komplexní podpora jazykového vzdělávání azylantů na území České republiky*. Cílovou skupinou projektu jsou azylanti, osoby s udělenou mezinárodní ochranou a přesídlené osoby. Projekt nabízí a organizuje kurzy českého jazyka jak v rámci, tak i nad rámec státního integračního programu. Hlavním cílem projektu je *prohloubení rozvoje komunikačních dovedností a konverzační obratnosti u účastníků kurzů českého jazyka v rámci SIP, dále rozvoj specifických komunikačních kompetencí s důrazem na sociokulturní integraci azylantů do společnosti a*

¹⁰⁸ Zdroj: AUČCJ, dostupné z <<http://www.auccj.cz>>[17.5.2012] a *Sborník asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2010*, dostupný z <http://www.ereading.cz/nakladatele/data/ebooks/932_preview.pdf>[17.5.2012]

*rozvoj potřebných teoretických znalostí u účastníků kurzů českého jazyka nad rámec SIP a zavedení komplexní metodické podpory lektorů v kurzech českého jazyka pro azylanty a další cílové skupiny a sjednocení metodických postupů v těchto kurzech pro celou ČR.*¹⁰⁹ Projekt potrvá od 1.2.2012 do 30.6.2013.

I když je projekt zaměřen na kurzy českého jazyka v rámci SIP, jeho hlavním cílem je prohloubení komunikačních dovedností účastníků kurzů českého jazyka nad rámec SIP, jak bylo uvedeno výše a jak potvrzuje P. Pečený, místopředseda výboru AUČCJ a koordinátor pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená:

Projekt Brána je jakýsi navazující projekt na čtyř set hodinové kurzy pořádané v rámci SIP, protože když azylant skončí těchto čtyř sta hodin, tak je vypuštěn do světa. Projekt Brána by měl být primárně zaměřen na poskytování výuky nad rámec státního integračního programu. To znamená, že se plánuje a připravuje několik modulů, které budou navazovat na těch čtyř sta hodin už podle zaměření jednotlivých účastníků kurzu. Např. když odchodí čtyř sta hodin a budou vědět, že se chtějí uplatnit někde v oblasti, řekněme třeba služby jako kadeřnictví apod., bude pro ně připraven nějaký blok hodin, který mohou absolvovat, pokud budou mít zájem.¹¹⁰

Přestože by měl být projekt prioritně zaměřen na nadstavbové kurzy, neboli kurzy prohlubující znalosti českého jazyka z hlediska profese a zaměření osoby s mezinárodní ochranou, v současné době žádný z těchto kurzů neprobíhá. Tím, že AUČCJ přebírala kurzy po SOZE a ve výuce kurzů byla jeden a půl roční odluka, kdy se kurzy vůbec nekonaly, bylo nejdříve potřeba zajistit úvodní kurzy českého jazyka se čtyř set hodinovou dotací pro ty, co kurz neměli, či ho nestihli dokončit ještě za SOZE. V roce 2012 se tak o kurzy přihlásilo velké množství uchazečů, ale MŠMT poskytlo finance jen na výuku pro azylanty, kteří správně v tomto roce kurzy mají mít. Dochází tak ke spolufinancování úvodních kurzů českého jazyka v rámci SIP z projektu Brána češtině otevřená.

V rámci projektu Brána kofinancujeme výuku v rámci SIP, tak aby bylo možné zajistit kurzy i pro ty lidi, kteří tu výuku neměli za ten rok a půl, protože tam se nashromáždila spousta lidí, kteří vlastně teď žádají o možnost do kurzů chodit, ale v podstatě v té částce na rok 2012, kterou MŠMT, potažmo MVČR, na to poskytuje. V tom jsou finance na ty, kteří dostali azyl či doplňkovou ochranu v roce 2012. Z toho projektu Brána se kofinancuje i výuka těch, kteří mají na tu výuku taky nárok, ale objevili se někdy předtím.¹¹¹

¹⁰⁹ Zdroj: AUČCJ, dostupné z <<http://aucj.cz/?p=projekty>>[1.4.2012]

¹¹⁰ Informace získané z rozhovoru ze dne 15.5.2012 s **P. Pečeným**, koordinátorem pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená.

¹¹¹ Ibid.

Nadstavbové kurzy zatím neprobíhají. Neměl by do nich ani kdo docházet, protože jen málo účastníků kurzů se podařilo do této doby dokončit čtyř set hodinovou dotaci. Projekt Brána češtině otevřená začal v únoru 2012. První tři měsíce probíhalo sestavování metodického týmu, na přelomu května a června by mělo být uskutečněno monitorování a zjišťování požadavků mezi osobami s mezinárodní ochranou, které kurzy v rámci SIP navštěvují. Přes prázdniny by měla být zpracována metodika, výukový plán a materiály pro nadstavbové kurzy. Doplnující neboli nadstavbové kurzy tedy Asociace plánuje otevřít přibližně od září.

Metodika úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou zatím ještě nevznikla. Pokud by se měla někdy vytvořit, bude vznikat v průběhu kurzů, aby se ukázalo, jak co funguje. Zpočátku bylo primární zabezpečit výuku kurzů tak, aby se neztrácel čas ani peníze s tvorbou metodiky. AUČCJ se převážně inspiroje *Návrhem metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, který byl vytvořen SOZE. Návrh zpočátku ale nebyl ideální. Do kurzů začali chodit lidé, kteří dostali výuku s jedním a půl ročním zpožděním, a tak už nějakou znalost jazyka měli a metodika od SOZE nešla zcela aplikovat.

Když jsme kurzy přebírali po SOZE, samozřejmě jsme se ptali na to, jaká metodika funguje, protože jsme chtěli navázat na to, co už existovalo. Bohužel jsme těch materiálů dostali minimum z té doby. Jedno z toho byl *Návrh metodiky*, který SOZE zpracovalo, ale zjistili jsme, že není úplně využitelný. S ohledem na to, že ze začátku do kurzů přicházeli lidé, kteří měli rok a půl šok z toho, že tady žili a vlastně tu jazykovou výuku neabsolvovali, ale nějak česky se během té doby naučili, takže ta metodika, co SOZE zpracovala, nešla na to využít.¹¹²

AUČCJ tak vytvořila metodický tým, který vede L. Holá a který zpracoval výukové plány tak, aby bylo pokryto stanovených čtyři sta hodin. Na vytvoření metodiky se váže hlavně finanční problém. Finance, které jsou poskytnuty od státu, jsou na kurzy, lektorky a učební materiály, ale ne na financování metodiky.

Jestli vznikne metodika jako taková pro ty kurzy, to je dobrá otázka. Jednak to závisí na tom, že metodici musí být z něčeho zaplacení, ale peníze jsou na výuku v kurzech, to znamená na lektory, samozřejmě na základní výukové materiály a na chod výuky. Metodika se vytváří na základě toho, že ty kurzy jsou kofinancovány z projektu Brána. I z toho důvodu jsme do projektu šli, aby bylo možné nějakým způsobem reagovat na situaci, která nebyla na začátku úplně optimální. Pracuje se na ní, ale v jaké fázi je, na to by nejlépe odpověděla L. Holá, která to má na starost.¹¹³

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

V úvodních kurzech českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou je zastoupena jak složka jazyková, tak i sociokulturní. Vyučuje se podle učebnic *Čeština expres 1* a *New Czech Step by step* od L. Holé. K učebnicím existuje metodická příručka a navíc se výuka doplňuje zkušenostmi lektorů o specifika, která přináší výuka azylantů. Hlavním cílem výuky je dopracovat se k tomu, aby účastníci kurzy byli schopni si sami obstarat základní potřeby a dát jim takové předpoklady v rámci jazyka, aby se do české společnosti úspěšně začlenili.

Hlavní cíl kurzu je poskytnout účastníkům, kteří začínají s výukou češtiny, jednak jazykovou vybavenost, aby si zvládli obstarat základní věci a základní potřeby, které potřebují, tak i aby fungovali tady v České republice. To znamená z hlediska jazykového a potom také z hlediska sociokulturních kompetencí, aby byli schopni v té společnosti fungovat, nejen aby se domluvili, ale aby se dokázali nějakým způsobem začlenit.¹¹⁴

V současné době AUČCJ vyučuje český jazyk pro sto dvacet lidí ve dvaceti třech kurzech různých úrovní na šesti místech po ČR. Klienti kurzů na základě diagnostického testu, kde podle krátkého vstupního pohovoru s lektorem a dle úseku písemného testu jsou zařazeni do odpovídající lekce učebnice, a tak i do některého z probíhajících kurzů, aby s výukou mohli začít co nejdříve. Mohou být zařazeni buď do úplných začátečníků, „falešných“ začátečníků, kteří odpovídají úrovni A1, pak do kurzů úrovně A2 a dále je i několik kurzů pro osoby na úrovni B1. Kurzy jsou ve většině případů skupinové, přičemž počet lidí ve skupině je v průměru čtyři až dvanáct lidí. Počet lidí ve skupině odpovídá i úměrně tomu, v jak velkém městě kurz probíhá a jaké úrovně, tzv. většinou ve velkých městech je více lidí v kurzu a čím vyšší úroveň, tím naopak méně lidí v kurzu. Momentálně probíhají i dva individuální kurzy. Individuální kurzy probíhají jen ve zvláštních případech.

Individuální kurzy probíhají momentálně jen dva. Je to požadavek ze strany MŠMT, které preferuje skupinovou výuku v kurzech. Individuální výuku realizujeme jenom v Brně, kde je paní, která je sluchově postižená, takže tam spolupracujeme i se střediskem pro sluchově postižené, které se podílejí i na výuce. Jeden individuální kurz je i tady v Praze, který bude ale brzy končit. Ten byl pro jednoho zájemce, který byl analfabet. To znamená, že on se nejprve naučil číst a psát a teď až se bude otevírat nový začátečnický kurz, protože už překonal ten analfabetismus, tak se přiřadí do toho skupinového kurzu.¹¹⁵

Výuka úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou probíhá v pronajatých prostorách, jako jsou učebny základních škol, či v kulturních nebo v odborných jazykových

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

střediscích jako je tomu např. v Praze. Jedná se o výukové prostory, které jsou vybavené jako standardní učebna, je tam tabule, přehrávač, lavice aj.

Kurzy probíhají různě, záleží, kolik lidí se sejde ve skupině i jaké mají požadavky účastníci kurzu. Průměrně se ale jedná o šesti až devíti hodinovou dotaci kurzů českého jazyka za týden na osobu. S časem a složením skupiny se snaží maximálně vyhovět požadavkům účastníkům kurzu, ale samozřejmě každý má trochu jiné nároky a potřeby a je těžké vyhovět všem. Např. ženy se starají o děti a nemůžou tak často na kurzy docházet či některá náboženská vyznání nedovolují, aby se učili muži a ženy společně, to vše a jiné se Asociace snaží brát v potaz. Primární snaha Asociace je odučít čtyř set hodinovou dotaci za jeden rok, což je lhůta, za kterou by měl být kurz správně dokončen.

Co se týče absence v kurzech, účastníkům nehrozí žádná sankce za to, že by kurz nenavštěvovali. Do budoucna by se mělo řešit nějaké sankcionování, které by následovalo za neúčast v kurzu. V současné době ale největší výhružkou zůstává, že by azylant byl z kurzu úplně vyřazen, pokud by jej nenavštěvoval. Nicméně se ale zatím nevyskytla žádná dlouhodobější absence, o které by Asociace neznala své důvody. Účastníci většinou oznámí, že na kurz nemohou už chodit, např. z důvodu nového zaměstnání, či že už nebudou mít čas, kupříkladu, že se jim narodí potomek do rodiny. Je jim samozřejmě oznámeno, že kurz mohou dočerpat maximálně do jednoho roku od jeho zahájení, pokud je jim to z organizačních důvodů a ze strany Asociace umožněno, a že se může stát, že až se budou chtít do kurzů vrátit, nebude k dispozici kurz stejné úrovně, na které skončili a budou muset nějakou chvíli počkat pro opětovné zařazení. Klienti o kurzy většinou zájem mají, ale v jednom případě se i stalo, že účastníci na kurz nechtěli docházet kvůli tomu, že se změnila organizační podmínky.

Především v Brně jsme zaregistrovali nějaké problémy při realizaci kurzů. Bylo tam těžké prosadit skupinové kurzy. Oni byli zvyklí, že se učili se SOZE převážně v individuálních kurzech, i když to tak ani v té době úplně být nemělo. Takže tam hlavně ze začátku, když se ty kurzy rozbíhaly a my jsme oslovovali lidi, kteří nedočerpali ten nárok (na čtyř set hodinovou dotaci), tak tam ti lidé neprojevili zájem o to, že by se oni měli nějakým způsobem angažovat a na kurz třeba někam dojít. Neakceptovali to, že se nebude učit u nich v rodině, i když k tomu neměli žádný objektivní důvod. Teď když se otevírají nové kurzy, tak je to většinou minimální procento, které by vůbec nenastoupilo nebo by přestalo chodit úplně.¹¹⁶

V průběhu kurzu dochází i k průběžnému testování. Účastník kurzu je testován pokaždé, když se končí učebnice a přechází se na učednici novou, aby mohl zjistit, jak

¹¹⁶ Ibid.

pokročil. Záleží také na samotném lektorovi, který může průběžně testovat účastníky v podobě testů, které si sám vytvoří, či které mu doporučí metodik kurzu. Po uplynutí čtyř set hodinové dotace se píše závěrečný test, který je složen ze čtyř částí, a to čtení, psaní, poslechu a mluvení. Asociace testovala závěrečným testem zatím jen dva účastníky, kteří začali kurz již v období, kdy výuku měla na starosti ještě SOZE, proto musel být pro ně upraven tak, aby se odkazovalo i na materiály a podobu výuky, jakou měli předtím. Test tedy ještě bude upraven.

Závěrečný test se týkal jen dvou účastníků během tohoto roku. Ten test, který proběhl teď, projde pravděpodobně ještě nějakou revizí. Byl zpracován na základě materiálů ze SOZE. Ukázalo se, že je celkem náročný na administrativu a na zajištění toho, aby se nějakým způsobem nešířily varianty testu atd. Ten test, co teď proběhl, byl klasický dovednostní test, který testoval všechny čtyři jazykové kompetence. Metodická se snažila reflektovat výukový materiál, který oni měli, oni se učili ještě podle materiálů, které měli předtím. Taková závěrečná zkouška, která bude probíhat na základě toho, co my jsme začali s výukou, tak ta ještě neproběhla. Je ale připravená a naplánovaná stejným způsobem ideálně tak, aby se otestovaly všechny čtyři jazykové kompetence.¹¹⁷

Po složení závěrečné zkoušky účastník kurzu získá osvědčení o jeho jazykové dovednosti. Asociace jako taková má na starosti závěrečnou zkoušku a podoba osvědčení záleží hlavně na požadavcích MŠMT a MVČR. O formě závěrečného osvědčení by se mělo teprve diskutovat. Měla by tam být ale především výstupní úroveň.

Bude tam určitě uvedené, že absolvovali čtyři sta hodin výuky na takové a takové úrovni. Záleží na tom, jaké na to bude mít požadavek MŠMT. My jsme zodpovědní za to, že provedeme tu zkoušku a musíme zohlednit, jaké požadavky na to má MŠMT a MVČR. My jsme v podstatě připraveni tam uvést, co bude potřeba, protože všechno z toho budeme zjišťovat. Mohlo by tam klidně být uvedena i procenta, výsledná souhrnná známka aj. Jsme připraveni na všechny možné varianty.¹¹⁸

V otázce v oblasti lektorů, Asociace vybírá pro své kurzy jen kvalifikované pracovníky. Všichni lektoři jsou členové AUČCJ a jsou vybíráni na základě výběrového řízení. Pro výuku v úvodních kurzech pro osoby s mezinárodní ochranou musí mít vysokoškolské vzdělání se zaměřením na český či cizí jazyk a musí mít zkušenost s výukou azylantů. Lektoři během roku absolvují minimálně dvě metodická školení, kde si rozšiřují svoji kvalifikaci.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid.

7. Problémové body úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou

7.1 Čtyř set hodinová dotace úvodních kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou

Základní otázka, na kterou v této podkapitole bude kladen důraz, je, jestli je čtyř set hodinová dotace postačující na zvládnutí základů českého jazyka a na orientaci v české společnosti. Jak už bylo poznamenáno v předchozích kapitolách, dříve byla dotace šest set hodin u skupinového kurzu a čtyři sta u individuálního.

Během čtyř set hodinové dotace by osoby s mezinárodní ochranou měly dosáhnout takové úrovně, aby byly schopny fungovat v české společnosti, lépe se začlenit do zdejšího života a být samostatnější. Ideálně by měly dosáhnout úrovně B1, i když z praxe je dosažená úroveň spíše A2, někdy i A1. Záleží ale individuálně na každém klientovi, jakou dobu a jaké úrovně dosáhne. Nabízí se otázka, jestli by bylo reálné a možné praktikovat, kdyby ten, kdo je nadaný a jeho mateřština je podobná s češtinou, by měl dotaci čtyři sta hodin a ten, jenž nemá indoevropštinu jako mateřštinu, pochází z úplně jiného kulturního prostředí a navíc je zřejmé, že se český jazyk učí s obtížemi, jestli jeho hodinová dotace by neměla být vyšší, právě např. šest set hodin. Z praktického hlediska by ale bylo těžké posoudit, kdo by měl mít šest set hodin a kdo ne. Navíc by nestejný počet dotovaných hodin u každého klienta mohl budit zmatky a dělat nepořádek v organizaci. Jak potvrzuje sociální pracovnice IAS Česká Lípa H. Hercíková:

Asi by v tom byl šlíený zmatek, nedokážu si představit, jak by to v praxi fungovalo. Hlavně pak nejde nic naplánovat. Počítáte s nějakým určitým počtem hodin a na to se pasuje rozpočet, takže kdyby se to měnilo v průběhu roku, tak je to nereálné. Navíc se pak klient přestěhuje do jiného města, dostane ho jiný kantor a ten řekne, že už to nepotřebuje. Je to strašně těžké posoudit. Před loni bylo šest set hodin, pak se to stáhlo na čtyři sta hodin. Všechno je o penězích. Myslím, že těch čtyři sta hodin je průměr, který vychází z těch šesti set hodin, že více ani nebylo potřeba a je to možná i kvůli těm financím.¹¹⁹

H. Frýdová z MŠMT též spatřuje problém hlavně ve financích a také v tom, že rozdílný počet hodin ve výuce by mohl být diskriminační.

¹¹⁹ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnicí IAS Česká Lípa.

Je to otázka financí, v žádném případě bychom se nemohli vejít do limitu, který je nám dán. I takhle učí učitelé za peníze za nejnižší možnou hranicí, protože cena vyhrává i tu soutěž o tu zakázku. Preferujeme kvalitu, ale je to veřejná zakázka malého rozsahu, čili musíme preferovat cenu, ať chceme nebo nechceme a snažíme se srovnávat cenu a kvalitu výuku, jinak je to k ničemu těm lidem. Takže to by dost dobře nešlo, nehledě na to, že by to bylo diskriminační. Např. v jedné rodině jeden umí, jeden neumí, děti umí rychleji...¹²⁰

Pro osoby s mezinárodní ochranou, které by potřebovaly větší dotaci hodin kurzů českého jazyka, není zatím tato možnost reálná a to hlavně z finančního, organizačního a diskriminačního hlediska. V blízké budoucnosti by problém malého rozsahu výuku českého jazyka mohly řešit nadstavbové kurzy od AUČCJ financované z projektu Brána češtině otevřená.

Další otázkou ohledně šesti sty hodinové dotace zůstává, jestli by bylo možné kurzy odučit v rozsahu dvanácti měsíců, za které se má výuka zvládnout. V IAS Česká Lípa se málokdy povede, že je kurz dokončen po čtyřech stech hodinách, natož pak po šesti stech. V IAS Česká Lípa se klientovi dostane průměrně čtyř hodin kurzu českého jazyka týdně, tedy dvacet hodin měsíčně a čtyř set hodinová dotace by měla být vyčerpána po dvaceti měsících. Klientům, kteří navštěvují kurzy vedené AUČCJ, se průměrně dostává šest až devět hodin českého jazyka za týden, neboli třicet až čtyřicet pět hodin měsíčně a čtyř set hodinová dotace je vyčerpána mezi osmi až třinácti měsíci. Kdyby se mělo držet *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*, kurzy by probíhaly ideálně patnáct hodin týdně. Pro IAS Česká Lípa je toto stanovisko zcela nereálné a to zejména z finančních důvodů. V současné době může lektorka českého jazyka v IAS Česká Lípa odučit maximálně čtyřicet pět hodin měsíčně a to právě kvůli finančnímu omezení. Při třinácti klientech, kteří pobývají ve středisku, by tedy nebylo možné patnácti hodinovou výuku týdně pro každého klienta zajistit.

Názory lektorek z IAS Česká Lípa, H. Hercíkové z IAS Česká Lípa, H. Frýdové z MŠMT a P. Pečeného z AUČCJ se více méně shodují v tom, že čtyř set hodinová dotace je postačující k tomu, aby se zvládly hlavní cíle kurzů, tedy ve shrnutí, aby se osoby s mezinárodní ochranou domluvily v každodenních situacích, orientovaly se v českém prostředí a byly schopny se postarat samy o sebe. Jak popisuje H. Frýdová z MŠMT:

Pokud azylanti skutečně na ty hodiny chodí, tak jak se jim nabízí, tak se rozhodně domluví. Pokud neumí ani slovo, určitě se domluví v těch nejzákladnějších věcech. Samozřejmě to jde jinak tomu, kdo je původem ze země

¹²⁰ Rozhovor uskutečněný 11.5.2012 s **H. Frýdovou**, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

slovanské a jinak to jde Asiatům, Arabům, Afgháncům atd. Pro základní domluvení se v komunikaci běžného života je to dostatečné (čtyř set hodinová dotace).¹²¹

Podle lektorky J. Kepákové z IAS Česká Lípa čtyři sta hodin stačí k zařazení se do každodenního života i za cenu toho, že azylantí mluví s chybami.

Já bych řekla, že čtyři sta hodin je dost, že to stačí. Ze začátku se mi to zdálo až moc, teď už se mi to tak moc nezdá. Řekla bych, že to stačí, na to, že oni se potřebují zařadit do života, oni nejdou studovat, potřebují se akorát orientovat na úřadech, v obchodech, v běžném životě a na to jim to stačí. Pochopitelně mluví s chybami, nelze se to naučit perfektně. To není ale cíl kurzu, když dělá gramatické chyby, tak je dělá, ale hlavní cíl je, že se domluví. Taky je opravujeme, ale hlavní je ta komunikativní stránka řeči, že se domluví.¹²²

Za ideálních podmínek, pokud by byl dostatek financí a lektorky mohly učit více hodin, by bylo lepší, kdyby kurz byl šesti set hodinový. Pak by se výuka nemusela soustředit jen na úplné základy, ale zbýval by i čas na více konverzace, např. i čtení textů a probrání českých reálií.

Chybí tady prostor pro obyčejné povídání. Samozřejmě by šlo, že bych s nimi mohla někam jít. Jdeme třeba výjimečně do cukrárny, ale nemůžete si takhle často zlikvidovat hodinu.¹²³

Stejně tak připouští i druhá z lektorek J. Kepáková, že by bylo na něco dobré mít více hodin v kurzu.

Kdyby bylo šest set, nebylo by to vůbec špatné. Doučila by se ta základní gramatika, pak by byla už nadstavbová, došli bychom k druhému dílu *Chcete mluvit česky*, kde jsou bezvadné texty. Takže kdyby bylo těch dvě stě hodin navíc, tak se dá pracovat s ní, ale jinak se to nestihne. Za čtyři sta hodin se stihne jen základní gramatika, ale např. u Rusů je to jiné, ti by to i stihli, protože je to příbuzný jazyk, i když se jim to plete. Za čtyři sta hodin člověk udělá ten základ, ale stihne ho, ale musí hnát. Kdyby bylo šest set hodin, bylo by více času na komunikaci, protože tu gramatiku už znají, takže by to nebylo špatné. S tím bych i souhlasila, ale spíš jestli by na to byly peníze... Navíc pak můžou číst i texty a na nich se hodně naučí.¹²⁴

Závěrem lze konstatovat, že by čtyř set hodinová dotace měla splnit základní cíle úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou. Dotace by měla být tedy dostačující, a to i s tím faktem, že každý dosáhne jiné úrovně, ale více méně se domluví v běžných situacích

¹²¹ Ibid.

¹²² Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s **J. Kepákovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹²³ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **E. Pazourkovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹²⁴ Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s **J. Kepákovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

v českém prostředí. Pokud by azylanti a osoby s doplňkovou ochranou potřebovali či chtěli prohloubit své znalosti, budou pro ně v budoucnu otevřeny nadstavbové kurzy českého jazyka pořádané AUČCJ.

7.2 Dosažená výstupní úroveň u osob s mezinárodní ochranou po úvodních kurzech

Jak už bylo zmíněno v kapitole *Zabezpečení výuky českého jazyka u osob s mezinárodní ochranou ze strany státu* a v podkapitole *Charakteristika kurzů českého jazyka v rámci SIP* výstupní úroveň po úvodních kurzech českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou při dotaci čtyřech stech hodin by měla být ideálně B1, alespoň podle *Návrhu metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující*. Může se samozřejmě stát, i se velmi často stává, že výstupní úroveň je nižší, tedy A2 a i A1. Záleží na každém jedinci a daných okolnostech. Podmiňující faktory, které určují, jaké úrovně bude dosaženo, převážně jsou: délka pobytu v ČR, vzdělání, příbuznost či nepříbuznost mateřského jazyka klienta s českým jazykem, kulturní prostředí, z kterého klient pochází, míra schopnosti učit se novým věcem a to hlavně jazykům, současná životní situace a s ní spojené problémy aj. Jaké úrovně azylanti dosáhnou za čtyři sta hodin je individuální a záleží tedy na každém jedinci.

Každý klient je jiný a potřebuje individuální přístup. Někomu stačí říct věc jednou, dvakrát. Záleží i, jak je člověk spolehlivý a zodpovědný. Např. paní N. (z Běloruska) nepřijde na hodinu nepřipravená, prostě to neexistuje, ale jsou lidi, kteří to dost zanedbávají...Také záleží, na jakou úroveň češtiny se navazuje. Když je tady někdo měsíc a někdo pět let, tak ta úroveň je jiná, takže ta učitelka tomu přizpůsobuje další výuku...Výstupní znalost po čtyři sta hodinách je jiná. Kdybychom vzali člověka, který je měsíc v republice a začne od nuly a druhého člověka, který je měsíc v republice, tak je to jiné. Je to strašně individuální. Stejně tak jako u českých lidí, někdo se učí jazyku velmi dobře a někdo s tím má problém a to samé je to i u cizinců.¹²⁵

Ideální klientkou je již několikrát zmiňovaná paní N. z Běloruska, která je profesí překladatelkou a má vystudovaný anglický a německý jazyk. Chodí na výuku českého jazyka pravidelně a to vždy připravena. Studium jazyka ji baví a najde si na něj pokaždé chvíli času, a to i přesto, že má čtyřleté dítě. V České republice je se svým manželem a synem od října, češtině se učí čtyři měsíce po čtyřech hodinách týdně a v současné době je schopna plynně hovořit česky. Podle své lektorky E. Pazourkové by už teď mohla skládat zkoušku na úrovni B1.

¹²⁵ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

Ona je výjimečná. Paní N. strašně rychle vnímá, je to i tím, že je překladatelka. Bylo to skoro až směšné, abychom pořád opakovaly tu slabou slovní zásobu, která je dostatečná pro běžného klienta, který se má v tomto prostředí orientovat a komunikovat s úřady, policií, ve městě. V okamžiku nabere slovní zásobu. Občas udělá chybu, ale to jí nebrání v žádné komunikační bariéře.¹²⁶

Paní N. z Běloruska se dohodla se svoji lektorkou E. Pazourkovou, že budou i více bazírovat na gramatice, proto ji lektorka i častěji opravuje a připomíná každou malou chybu, aby znalost jazyka přivedly k dokonalosti. Opačným případem je pan A. z Čečenska, který má s učením se jazyka nemalé problémy. Se svoji ženou a dětmi je v ČR od minulého února a v IAS pak od listopadu 2011. Kurzy českého jazyka začali navštěvovat od začátku nového roku. Než přišli do ČR, žili v Norsku a pak dva roky v Polsku, a tak se naučili i trochu polštině, která se jim oběma plete do výuky českého jazyka. Paní R. z Čečenska, žena pana A., je přeci jenom o něco schopnější a český jazyk jí jde lépe. Navíc, je to ona, která komunikuje s úřady a stará se o veškeré zařizování, které je potřeba, takže do kontaktu s češtinou přijde častěji. Pan A. má problémy i se svým mateřským jazykem, i to mu stěžuje učení českého jazyka.

Nejsem sice schopna posoudit ruštinu, ale někdy se mi zdá, že řeší i tu ruštinu. On ani nepíše, píšeme velká tiskací písmena. Tam bych i viděla, že tam není to nasazení. Ty lidi jsou vyčerpaní svým způsobem. Pan A. jel přes Norsko, přes Polsko, teď přijde sem, tak do toho mluví polsky. Neustále také připomíná slova z norštiny a do toho ta ruština. Tam je to komplikované, jednu hodinu něco vysvětlím a druhou to můžeme zase probírat znovu.¹²⁷

Konkrétní případy paní N. z Běloruska a pana A. z Čečenska dokazují, že záleží na každém jedinci, jaké úrovně v českém jazyku dosáhne a že právě dosažené úrovně mohou být po čtyřech stech hodinách rozdílné. Paní N. a pán A. jsou oba extrémní příklady, kdy paní N. je schopná dosáhnout i vyšší úrovně než B1 a pan A., podle slov H. Hercíkové, by se nenaučil česky ani za osm set hodin. Je tedy až nereálné stanovit jednotnou výstupní úroveň. Navíc ani lektorky si nejsou jisté, jakou výstupní úroveň klienti v průměru mají, protože se jim ještě od roku 2009, kdy působí v IAS, nestalo, že by odučily celých čtyři sta hodin. Lektorka J. Kepáková bude mít v průběhu příštích týdnů první klientku, s kterou odučila všech čtyři sta hodin. Klientka pochází z Ruska a měla štěstí, že její kurzy probíhaly hlavně v době, kdy ještě nebyl omezen počet hodin, které lektorky mohou odučit během měsíce, proto její hodiny byly

¹²⁶ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **E. Pazourkovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹²⁷ Ibid.

intenzivnější a kurz mohla zvládnout během pobytu v IAS. Pokud paní Ž. z Ruska složí dobře závěrečnou zkoušku, bude její úroveň ohodnocena jako B1.

Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující spatřuje ideální výstupní úroveň úvodních kurzů B1. Této úrovni ale nelze dosáhnout ve všech případech. Pravděpodobně by bylo lepší uvažovat o stanovení nejnižší úrovně, které by měly osoby s mezinárodní ochranou po čtyřech stech hodinách dosáhnout. Podle H. Frýdové, koordinátorky úvodních kurzů pro azylanty, nelze stanovit výstupní úroveň, ale lze určit, jaká by měla být minimální výstupní úroveň, která by měla dosahovat základní znalosti, tedy úrovně A1.

Výstupní úroveň záleží na vstupní. Rozřazujeme je podle jazykových znalostí, placement testů, a určujeme výchozí úroveň a podle toho se snažíme přizpůsobit v rámci možností evropskému referenčnímu rámci, takže A1, A2, B1, B2, ale to záleží na každém. Když někdo umí a začíná na B1, tak může končit na B2. Není stanovená výstupní úroveň ani by to nemělo smysl. Bazální úroveň jsme museli stanovit na základní tedy A1, aby se domluvil, aby se dokázal zeptat, kde je, kudy jít atd.¹²⁸

Podle SERRJ je úroveň A1 definovaná tak, že uživatel *rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci.*¹²⁹ Úroveň A1 je opravdu základní znalost jazyka a podle H. Frýdové je azylant schopen i na této úrovni komunikace v běžném životě. P. Pečený s AUČCJ si představuje vyšší výstupní minimální úroveň, kterou předpokládá, že by mohla být alespoň A2, pokud začne někdo jako úplný začátečník.

Oni mají nárok na čtyři sta hodin, to znamená, že pravděpodobně podle zkušeností, to není nikde předsáno, ani v metodice ve výuce češtiny pro cizince, ale podle zkušeností by se měli dostat na úroveň A2. Záleží na tom, jestli jsou to Slované nebo Neslované, hraje to velkou roli. Věřím tomu, že Slované se za čtyři sta hodin na B1 dostanou, je s tím počítáno i v těch plánech, co jsme připravovali, že až na úroveň B1 to půjde. Ti, kteří by nebyli schopni dojít na B1, tak minimálně na A2 by měli po těch čtyřech stech hodinách dojít.¹³⁰

¹²⁸ Rozhovor uskutečněný 11.5.2012 s **H. Frýdovou**, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

¹²⁹ Zroj: *Společný evropský referenční rámec pro jazyky: Jak se učíme jazykům, jak je vyučujeme a jak v jazycích hodnotíme*, s. 24, dostupný z <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>>[14.4.2012]

¹³⁰ Informace získané z rozhovoru ze dne 15.5.2012 s **P. Pečeným**, koordinátorem pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená.

Výstupní úroveň lze jen těžko stanovit. Záleží na mnoha faktorech, které ji ovlivňují, jako mateřský jazyk, dosažené vzdělání, schopnost učit se jazykům, samostatná příprava či jak dlouho osoba s mezinárodní ochranou pobývá v ČR a na jaké úrovni začíná kurz. Cílem by mělo být stanovit spíše minimální výstupní úroveň, které by měl dosáhnout každý nehledě na to, z jaké země pochází, jakým jazykem mluví, či jestli začíná s českým jazykem úplně od základů. H. Frýdová z MŠMT vidí minimální úroveň A1, tedy úplně tu nejnižší možnou podle SERRJ. Po čtyřech stech hodinách by ale měli i úplní začátečníci dosáhnout vyšší úrovně. Podle P. Pečeného by mohla být minimální výstupní úroveň stanovena na A2.

7.3 Rozdělení výuky úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou mezi MŠMT a MVČR

Do roku 2009 byla výuka českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou zajišťována jak v IAS, tak mimo ně, stejnou nevládní organizací. V roce 2010 se MVČR rozhodlo organizovat výuku v IAS, které spadají pod správu SUZ MVČR, samo bez MŠMT. MŠMT tak od této doby má na starosti výuku mimo IAS a MVČR zabezpečuje výuku v rámci IAS. V roce 2010 a 2011 zajišťovala výuku v každém IAS jiná organizace a mimo IAS neprobíhala výuka do poloviny roku 2011 vůbec. Pro zabezpečení výuku českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou pro rok 2012 v rámci všech IAS bylo vypsáno výběrové řízení. O zajištění výuky měla zájem i AUČCJ, které vyhrála výběrové řízení pořádané MŠMT na zajištění výuky mimo IAS. Jak potvrzuje H. Frýdová z MŠMT, MVČR byly předány podklady, jakými se řídilo při výběru organizace MŠMT, přesto byla vybrána pro výuku v IAS jiná organizace.

I když já jsem jim poskytovala naše kritéria pro výběrové řízení, které jsme měli dřív než oni, aby nastavili i oni ta kritéria přibližně stejně. U nich vyhrála organizace, která u nás byla druhá v pořadí.¹³¹

Výběrové řízení pořádané MVČR vyhrála AGENTURA Cizí jazyky, která v současné době zajišťuje výuku ve všech IAS v ČR. Výuka v IAS a mimo ně tak probíhá nezávisle na sobě. Oba kurzy učí podle stejných učebnic, ale průběžné a závěrečné testy si každá z organizací sestavuje sama. Závěrečný test se v obou případech skládá ze čtení, poslechu, mluvení a psaní. Cíle kurzů jsou také více méně stejné. Přesto se jedná o výuku dvou organizací, které nejsou vzájemně propojeny. Hlavní problém nastává, když azylant

¹³¹ Rozhovor uskutečněný 11.5.2012 s **H. Frýdovou**, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

nedokončí výuku v IAS, což se stává velmi často. Když mu není umožněno výuku dokončit v průběhu pobytu v IAS, má právo dočerpát čtyř set hodinovou dotaci i mimo něj a v tu chvíli spadá už pod výuku AUČCJ. Asociace o azylantovi, kterého přebírá, dostane jen informaci, kolik hodin má odučených. Nedožví se, z jakých materiálů se azylant učil a ani jaké dosáhl do té doby úrovně.

Největší problém je ten, že ta výuka není jednotná. Oni se vyučují v integračních azylových střediscích a SUZ by měla mít zájem na tom, aby ty kurzy probíhaly nějakým způsobem jednotně. Je to ten největší problém z mého pohledu. Mám na starosti v projektu to, že se nějakým způsobem musím poprat s tím, že když přijde nějaký člověk, který už někde něco absolvoval, musíme ho někam zařadit, na to se podívá i metodik. Ale při plánování kurzů vůbec není jednoduché naplánovat kurz nebo někoho zařadit, kdo něco už odstudoval podle nějakého materiálu, kdy se k nám nedostane žádná informace kromě toho, kolik hodin odstudoval. Nevíme ani, jaký měl materiál a jak došel daleko. My si ho samozřejmě otestujeme, ale kdyby ta návaznost byla zajištěna lépe, myslím, že by to pro ně znamenalo mnohem větší pokrok a mnohem větší přínos pro nás.¹³²

Otázkou také zůstává, jak to bude s azylanty, kteří studují v IAS a s nadstavbovými kurzy. Nadstavbové kurzy jsou určeny pro ty, kteří splnili státní integrační program a tedy čtyř seti hodinovou dotaci. Primárně bude výuka nabízena těm, jež studovali v rámci AUČCJ, ale stejné právo na výuku by měli mít i studenti, kteří absolvovali výuku v IAS. Rozkol výuky přinesl a ještě přinese minimálně řadu těžkostí, s kterými se bude muset vypořádat jak MŠMT, MVČR, AUČCJ, AGENTURA Cizí jazyky, tak i samotní osoby s mezinárodní ochranou, které už doplatily na nejednotnost státního systému v oblasti zajištění jejich výuky českého jazyka, kterou vůbec rok a půl neměly, pokud nepobývaly v IAS.

7.4 Další problémy úvodních kurzů pro azylanty

Většina problémů, která je spojena s úvodními kurzy pro azylanty, je vzájemně provázaná. Dalším velkým problémem zmiňovaných kurzů je nedostatek finančních prostředků. Na kurzy je vyhraněna určitá peněžní suma od státu, která se v minulých dvou letech o třetinu ztenčila (viz kapitola *Zabezpečení výuky českého jazyka azylantů a osob požívající doplňkovou ochranu ze strany státu*). Jak potvrzuje P. Pečený z AUČCJ:

¹³² Rozhovor uskutečněný 15.5.2012 s **P. Pečeným**, koordinátorem pro technické a materiální zázemí v projektu Brána češtině otevřená.

O finanční stránce jsem ani nemluvil, protože ta je prostě tak smutná. Víte, když vítězí nejnižší nabídková cena za výuku v těch kurzech, tak co k tomu dodat. Když si reálně vezmete, kolik hodin bychom za to mohli reálně poskytnout. Kdyby šel někdo do jazykové školy s nárokem na těch čtyři sta hodin v poměru za tyto peníze, tak by mu z toho vzniklo tak pětadvacet hodin. To je jeden z těch důvodů, proč se Asociace ucházela o projekt Brána z Evropského uprchlíckého fondu, aby bylo vůbec možné nějakým způsobem zajistit výuku.¹³³

Kdyby nebylo projektu Brána češtině otevřená, AUČCJ by ani nemohla z prostředků vyčleněných od státu výuku zajistit. Na finanční stránku se váže i ten problém, že není na to, aby výuka probíhala v malých městech.

Nemůžeme třeba otevřít další kurzy úplně v malých městech a platit dopravu někde v horní dolní, kde se občas nějaký azylant vyskytne, když pak dostane ubytování mimo azylové středisko a sám se zapojí už do svého života, tak musí prostě někam na kurz dojíždět.¹³⁴

Finanční situace ztěžuje možnosti výuky i v IAS Česká Lípa. Kdyby bylo více peněz, mohlo by být více dotovaných hodin v kurzech českého jazyka, kurzy by mohly být intenzivnější, protože lektorky by mohly odučit více hodin a výstupní úroveň by mohla být B1, u zdatnějších klientů i vyšší. Navíc by i mnoho klientů více hodin v kurzu přivítalo.

Finance jsou největším problémem. Peníze chybějí všude a to je škoda. Např. manželé N. z Běloruska pořád chodí a ptají se: „Kdy bude kurz, kdy budeme mít více hodin...“ Sami chodí a mají zájem. Nejsou ale všichni stejní, pan A. z Čečenska, kdyby neměl žádnou hodinu, tak bude spokojený. Manželé N. jsou ale lační po kurzech, ale vše naráží na peníze.¹³⁵

Kvůli nedostatku financí mohou lektorky odučit, alespoň co se týče IAS Česká Lípa, pouhých čtyřicet pět hodin měsíčně, i když by mohly učit více. Kolikrát, aby se vešly do daných hodin měsíčně, jeden týden v měsíci neučí.

To hodinové omezení by mohlo být nastaveno na šedesát hodin týdně. Já třeba jeden týden z měsíce neučím. Pak se to snažíte udělat tak, aby ten kontakt vůbec měli, tak sem jdu třeba na hodinu. Udělám to proto, že už k nim mám tak blízko, že je mi to hloupé, aby ti lidé tři dni v týdnu nemluvili.¹³⁶

Na druhou stranu, kdyby bylo více financí a kurzy by mohly být intenzivnější, zůstává otázkou, jestli by byli lektoři, kteří by byli ochotni učit na plný úvazek. Práce s azylanty je

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Rozhovor uskutečněný 11.5.2012 s **H. Frýdovou**, koordinátorkou úvodních kurzů pro azylanty.

¹³⁵ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

¹³⁶ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **E. Pazourkovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

nejistá, není nikde zaručeno, kolik jich bude dalším měsícem či rokem, tudíž ani lektoři nemají jistou práci. Výuku azylantů mají většinou jako doplňkový příjem. Jak potvrzuje jedna z lektorek E. Pazourková:

Otázka je, jestli by tady byli ti kantoři, kteří by mohli třeba celé dopoledne učit. Nikdo vám neřekne, že ti klienti neodjedou a já přece nemůžu učit s tím vědomím, že nebudu mít práci.¹³⁷

Navíc se v této oblasti ani nepohybuje tolik peněz, aby byli lektoři zaplacení natolik, aby jim to nahradilo jiné zaměstnání.

Ono to není až tak úžasně placené. Zase je to o finanční stránce. Není to tak, že se z toho člověk bude živit, je to vyložené přivýdělek, buď teda k důchodu, nebo k platu učitele na střední nebo základní škole.¹³⁸

Další problém úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou spatřují lektorky v tom, že v nich není dostatek prostoru pro komunikaci, kterou by klienti potřebovali nejvíce. Klienti IAS Česká Lípa se dostávají do kontaktu s češtinou pouze s vedoucí střediska H. Hercíkovou a s lektorkami. Mezi sebou češtinu nepoužívají a mluví většinou rusky. Když jdou do obchodu či na úřady, češtinu moc nevyužijí.

Já jsem jediný Čech, s kterým mluví, protože v obchodě, na úřadě nepotřebují promluvit. Mluví akorát s paní Hercíkovou a semnou. Taky je vidět, jak se toho (kurzu) drží. Vůbec hodiny nepouštějí, jako že by nechodili, nebo že by se jim nechtělo, kdo teda má samozřejmě zájem...Oni potřebují mluvit a to české prostředí jim to nenabízí, přátelé taky nemají. Přemýšlela jsem, jak jim zařídit nějakou konverzaci, ale kde bych vzala tuto věkovou kategorii- třicátníky, pětadvacetileté lidi, kteří by si šli ochotně povídat.¹³⁹

Stejný názor má i druhá z lektorek J. Kepáková, která vidí také problém kurzů v tom, že v nich není dostatek komunikace.

Oni jsou tady izolovaní, když to tak vezmete. S kým přicházejí do styku? Jenom, co jsme tady my, tak mluvíme česky, jinak oni mezi sebou česky nemluví. Chybí jim ten kontakt, ale až budou někde bydlet a budou se muset o sebe starat, tak znalost (českého jazyka) půjde rychle nahoru. Ta komunikace tady strašně chybí.¹⁴⁰

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **H. Hercíkovou**, sociální pracovnící IAS Česká Lípa.

¹³⁹ Rozhovor uskutečněný 26.4.2012 s **E. Pazourkovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

¹⁴⁰ Rozhovor uskutečněný 30.4.2012 s **J. Kepákovou**, lektorkou českého jazyka v IAS Česká Lípa.

Je pravda, že klienti IAS nepřijdou často do kontaktu s českým jazykem, aby ho mohli plně vyzkoušet. Má být ale v kompetenci jazykových kurzů či samotného IAS tato chybějící a bezesporu potřebná komunikace na vylepšení jejich znalosti českého jazyka? Už několikrát bylo výše zmíněno, že základní cíl kurzu je, aby klient byl schopný se dorozumět a pohybovat se v českém prostředí a to i s předpokladem, že bude mluvit s chybami. Kurz jim má dát základní znalost a je na nich samotných, aby ji dále rozvíjeli. Podle výše poznamenaných slov J. Kepákové, ve chvíli, kdy opustí IAS a budou se muset o sebe plně postarat, neobejdou se kontaktu s českým jazykem a jejich znalost se bude zlepšovat. Toto stanovisko připustila, již zmiňovaná, paní R. z Čečenska, která před příchodem do ČR, žila se svým manželem a s dětmi dva roky v Polsku, kde bydleli a byli v kontaktu jen s Poláky a nebylo možné použít ruštinu, a tak když něco potřebovali, museli mluvit jen polsky.¹⁴¹ Úvodní kurz je pro osoby s mezinárodní ochranou prvním a nápomocným krokem, jak se zapojit do české společnosti a je také na nich, aby byl projevem jejich zájem se úspěšně integrovat, a tak se i naučit českému jazyku. Neboli, v IAS a prostřednictvím AUČCJ je jim poskytnut kurz češtiny, v praxi už ji musí zhodnotit sami, ať už začnou během kurzů nebo je k tomu donutí až okolnosti spojené se „životem na vlastních nohách“ v české společnosti.

¹⁴¹ Informace získaná při návštěvě kurzu českého jazyka dne 30.4.2012 v IAS Česká Lípa.

Závěr

Jazyková integrace, neboli zjednodušeně řečeno zvládnutí jazyka hostitelské země, je jedním ze základních pilířů integrace imigrantů do příchodí společnosti. Fungování bez bazální znalosti jazyka je jeden z prvků, který může vézt k vyloučení ze společnosti hostitelské země. Pro imigranta ovládat jazyk cílové země navíc může znamenat daleko menší stres v prvních měsících pobytu v novém prostředí. O to více to platí pro azylanty, kteří se teoreticky mohou potýkat se stresovými situacemi o něco více, než ostatní imigranti. Do nových zemí přicházejí často náhle, nepřipraveni a navíc bez finančních a materiálních prostředků. Na rozdíl od většiny jiných imigrantů nepřicházejí za zvýšením životní úrovně z ekonomického hlediska, ale utíkají ze svých domovů z důvodů probíhající války, ozbrojených konfliktů, pronásledování či změny politických režimů, které se dotkly jejich lidských práv. Získat azyl v ČR není jednoduchou záležitostí, což dokazuje velký počet zamítnutých žádostí. Za období let 1990 až 2008 získalo v naší zemi azyl pouze 3 433 z celkových 87 904 žadatelů. Za rok 2010 se kladně vyřízené žádosti ve formě uděleného azylu dostalo 125 žadatelům z 833 žádajících.

Pokud se žadatel podaří získat mezinárodní ochranu, ať už ve formě azylu nebo doplňkové ochrany, může vstoupit do SIP. SIP je zejména zaměřen na tři hlavní oblasti, a to na zajištění nabídky bydlení, zajištění výuky českého jazyka a na pomoc při zajištění zaměstnání. Zajištění výuky českého jazyka u azylantů a osob s doplňkovou ochranou mají ve své působnosti MVČR a MŠMT. Do roku 2009 byla vybírána nevládní organizace prostřednictvím MŠMT, kterou se stala SOZE a která poskytovala výuku jak v IAS, tak i mimo ně. Pro rok 2010 a následující roky byly omezeny finanční prostředky na výuku úvodních kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou. MVČR se rozhodlo zajišťovat výuku v IAS, která spadají pod SUZ MVČR, samo bez MŠMT. V současné době je tedy vybírána na zajištění výuky jiná organizace pro všechny IAS v ČR a jiná pro výuku mimo ně, která spadá pod kompetence MŠMT. Poslední výběrová řízení, která byla vyhlášena pro zajištění výuky pro rok 2012, vyhrála pro IAS v ČR AGENTURA Cizí jazyky a mimo střediska se stará o výuku českého jazyka AUČCJ.

Výzkum k zjištění, jak probíhá výuka v IAS, byl proveden v IAS Česká Lípa, kde jako v jiných střediscích zprostředkovává výuku AGENTURA Cizí jazyky. V době výzkumu bylo v IAS Česká Lípa celkem třináct osob, z nichž jedna využívala status doplňkové ochrany. V té době probíhalo celkem sedm kurzů, z nichž šest bylo individuálních a jeden skupinový, i když by měly spíše z finančních důvodů probíhat skupinové kurzy. Klientům IAS Česká Lípa

se dostává v průměru čtyř hodin českého jazyka týdně. I když by byla účinnější intenzivnější výuka, nelze ji aplikovat z hlediska omezení finančních prostředků, kvůli kterým každá ze dvou lektorek vyučujících v IAS Česká Lípa může odučit maximálně čtyřicet pět hodin měsíčně. O výuku v kurzech mimo IAS v rámci celé ČR se stará AUČCJ. AUČCJ vyhrála nejen výběrové řízení na zajištění úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou pořádané MŠMT, ale získala i peníze od Evropského uprchlického fondu na projekt Brána češtině otevřená, který má zprostředkovat výuku azylantů nad rámec SIP a z kterého kofinancují i úvodní kurzy. V současné době Asociace vyučuje český jazyk pro sto dvacet lidí ve dvaceti třech kurzech různých úrovní na šesti místech po ČR. Kurzy jsou ve většině případů skupinové, přičemž počet lidí ve skupině je v průměru čtyři až dvanáct lidí. Studentovi se průměrně dostane šesti až devíti hodinové dotace českého jazyka týdně. AUČCJ také organizuje kurzy pro děti. Speciální kurzy českého jazyka pro děti azylantů a osob s doplňkovou ochranou, existují zatím dva a to pouze v Praze na Základní škole Kořenského. Do budoucna Asociace plánuje otevření dalších kurzů pro děti i v jiných městech po ČR.

Práce si také kladla za cíl vytyčit a pospat problémové body úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou. Jedním ze sporných témat je hodinová dotace kurzů, která je dnes stanovena na čtyři sta hodin. Jeden ze záměrů práce byl zjistit, zda je to dostatečný počet hodin k tomu, aby se osoby s mezinárodní ochranou dokázaly zapojit do běžného života a orientovat se v české společnosti, což je taky základními cíly kurzů. Z mých postřehů, získaných z rozhovorů, na kterých je práce založena, lze říci, že čtyř set hodinová dotace je postačující na zvládnutí jazyka v každodenní komunikaci a je jakýmsi prvním krokem k zapojení se do života české společnosti. Se čtyř set hodinovou dotací souvisí i dosažená výstupní úroveň, jinak řečeno jaké úrovně je student schopný dosáhnout za čtyři sta hodin. Po proniknutí do dané tematiky lze konstatovat, že se nedá stanovit stejná výstupní úroveň pro všechny absolventy kurzu. Záleží na mnoha faktorech, které ovlivňují to, jaké úrovně absolvent kurzu dosáhne, jako: délka pobytu v ČR, vzdělání, (ne)rozdílnost mateřského jazyka, kulturní prostředí, z kterého klient pochází, míra schopnosti učit se novým věcem a to hlavně jazykům, současná životní situace a s ní spojené problémy aj. Reálné by bylo stanovit nejnížší možnou výstupní úroveň, která by měla být podle H. Frýdové z MŠMT na úrovni A1 a dle P. Pečeného z AUČCJ minimálně na úrovni A2. Dalším problémem úvodních kurzů pro osoby s mezinárodní ochranou je rozdělení výuky mezi MVČR, která zabezpečuje výuku v IAS v rámci celé ČR, a MŠMT, která organizuje výuku mimo IAS. Jak výuka, tak i závěrečné testy jsou nejednotné, nepropojené a největší problém nastává, když azylant či osoba

s doplňkovou ochranou nedočerpá výuku v IAS a tím pádem by ji měl dočerpat v kurzech pod vedením AUČJ. Asociace o azylantovi, kterého přebírá, dostane jen informaci, kolik hodin má odučených. Nedozeví se, z jakých materiálů se azylant učil a ani jaké dosáhl do té doby úrovně. Jedná se tedy o další organizační starosti, ztrátu času a i peněz, kterých už i tak je na zajištění výuku českého jazyka málo. Právě nedostatek finančních prostředků je největším problémem, který se váže na kurzy, jak vyplynulo z uskutečněných rozhovorů.

Úplným závěrem lze říci, že zabezpečení bezplatných úvodních kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou ze strany státu, je postavené na nejednotném a nepropojeném systému. Řada nedokonalostí, dle mého názoru, pramení z nezkušeností a je otázkou času, než se propojí zájmy MŠMT a MVČR a najdou opět společnou cestu k zajištění jednotné a tím i kvalitnější výuky pro azylanty a osoby s doplňkovou ochranou.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

Barša, P.: *Politická teorie multikulturalismu*, Brno 1999, Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-85959-47-X.

Bittnerová, D. – Moravcová, M.: *Etnické komunity v české společnosti*, Praha 2006, ERMAT, ISBN 80-903086-7-8.

Čepelka, Č. – Jílek, D. – Šturma, P.: *Azyl a uprchlictví v mezinárodním právu*, Brno 1997, Masarykova univerzita, ISBN 80-210-1493-8.

Drbohlav, D.(ed.): *Migrace a (i)migranti v Česku*, Praha 2010, Slon, ISBN 978-80-7419-039-1.

Dvořáková, J. – Horská, J. a kol.: *Metody sociální práce s imigranty, azylanty a jejich dětmi*, Praha 2008, Triton, ISBN 978-80-7387-044-7.

Holá, L.: *New Czech step by step*, Praha 2004, Akropolis, ISBN 80-903417-5-6.

Holá, L. – Bořilová, P.: *Česky krok za krokem*, Praha 2009, Akropolis, ISBN 978-80-86903-92-7.

Cheu, H. Ch. (ed.): *Migrace a kulturní konflikty*, Praha 2011, Auditorium, ISBN 978-80-87284-07-0.

Kuržeja, J.: *Cizinecká policie a evropské právo*, Praha 2007, Policejní akademie České republiky, ISBN 978-80-7251-272-0.

Marada, R.(ed.): *Etnická různost a občanská jednota*, Brno 2006, Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-111-6.

Mareš, M. – Kopeček, L. – Pečínka, P. – Stýskalíková, V.: *Etnické menšiny a česká politika, Analýza stranických přístupů k etnické a imigrační politice po roce 1989*, Brno 2004, Centrum pro studium demokracie a kultury, ISBN 80-7325-050-0.

Průcha, J.: *Interkulturní psychologie, Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*, Praha 2004, Portál, ISBN 80-7178-885-6.

Roubalová, V. – Günterová, T. – Kostlán, F.: *Příchozí*, Praha 2005, G plus G, s.r.o., ISBN 80-86103-82-X.

Šatava, L.: *Migrační procesy a české vystěhovalectví 19. století do USA*, Praha 1989, Univerzita Karlova.

Šišková, T.(ed.): *Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*, Praha 2001, Portál, ISBN 80-7178-648-9.

Taylor, Ch. a kol.: *Zkoumání politiky uznání – multikulturalismus*, Praha 2004, Nakladatelství Epoque, ISBN 80-86328-64-3.

Uherek, Z. – Korecká, Z. – Pojarová, T. a kol.: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy : vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*, Praha 2008, Etnologický ústav AV ČR, ISBN 978-80-87112-12-0.

Literatura dostupná v elektronické podobě

Analýza státního integračního programu pro azylanty, Etnologický ústav AV ČR, Praha 2012.

Zemánková, E.: *Integrační programy a výuka jazyků hostitelských států poskytovaná azylantům a žadatelům o azyl v zemích Evropské unie.*

Rutter, J., Cooley, L., Reynolds, S., Sheldon, R.: *From Refugee to Citizen: 'Standing On My Own Two Feet'*, London 2007.

Internetové zdroje

Informace pro azylanty, dostupné z <www.mvcr.cz/soubor/informace-pro-azylanty-doc.aspx>[29.3.2012]

Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu, dostupné z <www.mvcr.cz/soubor/cestina-konecna-verze-doc.aspx>[25.3.2012]

Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou doplňkové ochrany, dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace-doplňková-ochrana.aspx>>[5.4.2012]

Koncepce integrace cizinců, dostupná z <http://www.cizinci.cz/files/clanky/324/KIC_aktualizovana.pdf>[10.2.2012]

Koncepce přesídlovacího programu, dostupná z <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>[14.3.2012]

Listiny základních práv a svobod, dostupná z

<<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>[14.3.2012]

<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=2&idBiblio=39009&recShow=39&l_nr=2535510504~3A23~2F1991~20Sb.&l_name=489700729~3ALISTINA~20Z~C3~81KLADN~C3~8DCH~20PR~C3~81V~20A~20SVOBOD&fulltext=&nr=&part=&name=Listina~20z~C3~A1kladn~C3~ADch~20pr~C3~A1v~20a~20svobod&rpp=15#parCnt>[18.4.2012]

Nářízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob (Schengenský hraniční kodex), dostupné z

<http://www.mzv.cz/public/95/bd/ee/319765_120211_Schengensky_hranicni_kodex_CZ.pdf>[14.4.2012]

Návrh metodiky úvodních kurzů pro azylanty pro rok 2010 a následující, dostupný z

<<http://www.msmt.cz/socialni-programy/uvodni-kurzy-pro-azylanty-a-osoby-pozivajici-doplňkove-1?highlightWords=n%C3%A1vrh+metodiky+%C3%BAvodn%C3%ADch+kurz%C5%AF+pro+azylanty+pro+rok+2010+n%C3%A1sleduj%C3%ADc%C3%AD>>[1.4.2012]

Sborník asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2010, dostupný z

<http://www.ereading.cz/nakladatele/data/ebooks/932_preview.pdf>[17.5.2012]

Společný evropský referenční rámec pro jazyky, dostupný z

<<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>>[14.4.2012]

Zákon o azylu, dostupný z

<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=325/1999&PC_8411_p=12&PC_8411_l=325/1999&PC_8411_ps=10#10821>[16.2.2012]

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=z%u00e1kon+o+azylu&typeLaw=zakon&what=Text_v_annotaci&stranka=2>[14.3.2012]

Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2010,
dostupné z <<http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx?q=Y2hudW09NA%3D%3D>>[14.2.2012]

ADRA Česká Lípa

<<http://www.adra.cz/>>

<<http://www.adra.cz/projekty/projekty-v-cr/dobrovolnicka-centra/ceska-lipa/onas>>[29.4.2012]

AGENTURA Cizí jazyky

<<http://www.cizi-jazyky.cz>>[29.4.2012]

AUČCJ

<<http://www.auccj.cz>>

<<http://auccj.cz/?p=projekty>>[1.4.2012]

Eurostat

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1>>[14.2.2012]

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00157&plugin=1>>[14.2.2012]

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/population/documents/Tab/3-26082008-EN-AP.PDF>>[14.2.2012]

<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tps00002>>[14.2.2012]

Evropská komise

<<http://ec.europa.eu/>>

<http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.doc>[14.2.2012]

Le monde

<<http://www.lemonde.fr/>>

<<http://abonnes.lemonde.fr/cgibin/ACHATS/ARCHIVES/archives.cgi?ID=f17d91efa7373984e393fdac0013281c4eb8e676dff057a1>>[21.12.2009]

Migrace online

<<http://www.migraceonline.cz/>>

<<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2207426>>[1.6.2012]

MŠMT

<<http://www.msmt.cz>>

<http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakladni/DS_cizinci_agendyMSMT_2.xls>
[29.4.2010]

< <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vysledky-vyberoveho-rizeni-na-zakazku-maleho-rozsahu-o?highlightWords=asociace+u%C4%8Ditel%C3%A9+%C4%8De%C5%A1tiny+jako+ciz%C3%ADho+jazyka>>[1.4.2012]

<<http://www.msmt.cz/vzdelavani/pokyn-ministra-skolstvi>>[9.4.2012]

MVČR

<<http://www.mvcr.cz>>

<<http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>>[15.2.2012]

<<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx?q=Y2hudW09OA%3d%3d>>[14.3.2012]

< <http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-prubeh-spravního-rizeni-o-udeleni-mezinarodni-ochrany.aspx>>[15.3.2012]

<<http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>>[21.3.2012]

SUZ MVČR

<<http://www.suz.cz>>

<<http://www.suz.cz/pages/6.html>>[17.3.2012]

<<http://www.suz.cz/pages/7.html#mapJump>>[17.3.2012]

SOZE

<<http://www.soze.cz/>>

<http://www.soze.cz/?page_id=38>[1.4.2012]

<http://www.soze.cz/?page_id=53>[1.4.2012]

UNHCR

<<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/index.html>>

<<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/zakladni-informace/vyzkum/diplomove-a-rigorozni-prace.html>>[18.4.2012]

Seznam příloh

1. Počty cizinců a žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR
2. Pracoviště oddělení mezinárodní ochrany
3. Integrovaní azylové středisko Česká Lípa
4. Prezenční listina kurzů českého jazyka pro osoby s mezinárodní ochranou v IAS Česká Lípa